

Alte Drucke

**M. TVLLII CICE-||RONIS OFFICIORVM LIBRI || III. Opera &
diligentia Vuolffgangi Ane-||mœcij ex uetustissimo codice,
plusquàm in cen-||tum locis ...**

Cicero, Marcus Tullius

Coloniæ, 1537/1538

VD16 C 3185

Marci Tullii Ciceronis Officiorum Liber I. ad Marcum filium

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-150013

Propositio

MARCI

De laur filii eius TULLII CICERONIS

Quod iungit fatius OFFICIORVM LIBER

De laur filii eius I. ad Marcum filium.

De laur filii eius ARGVMENTVM PER ERA

De laur filii eius smum Roterodamum.

De laur filii eius Cicronem filium suo hortatur exemplo, ne sim
ci cuiquam studio sese addicat, sed Græca cum Lati
nis & orationis uirtutes cum philosophiæ sciētia con
iungat. Deinde quo eum reddat attētiorem, hanc que
de Officijs est philosophiæ partem, duobus potissimū
nominibus commēdat, uel quod usus eius ad omnem
uitæ rationem latissime pateat, uel quod hæc una sit
philosophis omnibus inter se cōmunis. Postremo te
statur se in hac disputatione Stoicos potissimū sequi,
quod hi uel optime boni finem, ad quē officia omnia
referuntur, constituerint. Quum Epicurus uolupta
te metiens summum bonum, atque Aristoteles Pyr
rho & Herillus tollentes rerum delectum, officijs quo
que naturam subuenterint.

*officijs sit uirtus &
necesse quod iungat.*

propositio

Triplex
argumen
tum, a no
bilitate do
ctoris &
item loci,
& tempo
ris diutur
mitate.

*Exempla bonorum
ut sic iungit quod
quodlibet potest:*

propositio

VANQVAM TE MAR
ce fili annum iam audiētem
Cratippum (id est Athenis)

abūdare oportet præceptis
institutis; philosophiæ pro
pter summā & doctoris au
toritatem, & urbis: quorum alter te scientia au
gere potest, altera exemplis: tamen ut ipse ad
meam utilitatē semper cum Græcis Latina con
iunxi, neque id in philosophia solum, sed etiam
in dicendi exercitatione feci, idem tibi ceseo fa
cien

Her. statio infatigabilis in spei boni qd. f.

magna ad qd. qd. qd. ad ceteros

neq. ad plura, sed ad immensitatem plura qd. f.

Sunt laur filii eius Propter hoc semper cum Græcis Latina con
iunxi, neque id in philosophia solum, sed etiam
in dicendi exercitatione feci, idem tibi ceseo fa
cien

OFFICIORVM LIBER I. II

ciendum, ut par sis in utriusq; orationis faculta

te. Quam quidem ad rem, nos (ut uidemur) ma

gnū attulimus adiumentum hominibus no-

stris, ut non modo Græcarum literarum rudes,

sed etiam docti aliquantum se arbitrentur ade

pros, & ad dicendum, & ad iudicandum. Quam

ob rem discēs tu quidem à principe huius æta-

tis philosophorū & discēs quandiu uoles: tam-

diu autem uelle debebis, quoad te quantum pro-

ficias non pœnitebit. Sed tamen nostra legens,

non multum à Peripateticis dissidentia (quoni-

am utrique & Socratici & Platonici esse uolu-

mus) de rebus ipsis utere tuo iudicio (nihil em̃

impedio) orationem autē Latinā efficies pro-

fecto legēdis nostris pleniorē. Nec uero arro-

ganter hoc dictum existimari uelim. Nam phi-

losophandi scientiam concedens multis, quod

est Oratoris proprium, apte, distincte, ornate

que dicere (quoniam in eo studio ætatem con-

sumpsimus) si id mihi assumo, uideor id meo iu-

re quodammodo uendicare. Quamobrem ma-

gnopere te hortor mi Cicero, ut non solū Ora-

tiones meas, sed hos etiam de philosophia li-

bros, qui se iam illis ferē & quarunt, studiosē le-

gas. Vis enim dicendi maior est in illis, sed hoc

quoq; colendum est & aquabile & temperatū ora-

tionis genus. Et id quidem nemini Græcorum

uideo adhuc contigisse, ut idem utroq; in gene-

re la-

Rudes ele-

ganter pa-

rnū ca-

sum addi-

dit.

Dicere o-

ratoris, iu-

dicium re-

rum philo-

sophi.

Honestā

gradatio.

Utriq; id

est, tu qui

Peripateti-

cos seque-

ris & ego

qui Acade-

mic sum.

Nam olim

qui Peri-

patetici, n-

de & Acade-

demicea-

rant.

Deprecat

in uolū ar

rogantiæ

figura quā

Licetiam

uocant.

Quodam

modo mo-

destiā au-

get.

Acquarūt

ad quanti

OFFICIORVM LIBER I. 17

munis est omnium philosophorum. Quis est enim
qui nullis officij præceptis tradendis, philoso-
phū se audeat dicere? Sed sunt nonnulli discipuli

næ, quæ propositis bonorum & malorum fini-
bus, officium omne peruertant. Nam qui sum-
mum bonum sic instituit, ut nihil habeat cum

uirtute coniunctum, idq; suis commodis, nō ho-
nestate metitur, hic si sibi ipse cōsentiāt, & non

interdum naturæ bonitate uiuatur, fit, ut neq;
amicitiā colere possit, nec iustitiā nec libe-

ralitatem. Fortis uero, dolorem summum ma-
lum iudicans: aut temperans, uoluptatem sum-

rum bonum statuens, esse certè nullo modo po-
test. Quæ quāquam ita sunt in promptu, ut res

disputatione nō egeat, sunt tamen à nobis alio de Finib.
loco disputata. Hæ disciplinæ igitur si sibi con-

sentiant esse uelint, de officio nihil queant di-
scere. Neq; ulla officij præcepta firma, stabilia, Solam ho-

coniuncta naturæ tradi possunt, ut si ab his, qui
solam uirtutem, aut ab his qui maxime honesta

tem propter se dicant expetendam. Itaq; pro-
pria est ea præceptio Stoicorum, Academico-

rum, & Peripateticorum: quoniam Aristonis,
Pyrrhonis, & Herilli, iam pridem explosa sen-

tentia est. Qui tamen habent ius suum dispu-
tandi de officio, si rerum aliquem delectum re-

liquissent, ut ad officij inuentionem aditus es-

set. Sequimur igitur hoc quidem tempore, &
in hac

sublati quibus uolunt, ut in hac
quæstione se possint exercere

aliqui bonum

sum in libro

Epicureos

notat, qui

sum in libro

sum in libro

In libris

de Finib.

de Finib.

de Finib.

de Finib.

de Finib.

de Finib.

de Finib.

de Finib.

de Finib.

Placer

Præmissis libellus et qui tradit in multis scriptis et multis: ut in multis ad in his potestatem et moribus.

OFFICIORVM LIBER I.

Placet igitur, quoniam omnis disputatio de officio futura est, ante definire quid sit officium, quod à Panætio prætermissum esse miror. Omnis enim quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet à definitione proficisci, et intelligatur quid sit id, de quo disputetur.

* Placet igitur. Principio definitio est concipienda ex dialecticorum doctrina.

¶ Quoniam non est simplex officij uocabulum, neque poterat in genere definiri cōmode, diuisione explicat, duplici quidem uerbis, sed re eadem. Facit autem ex Stoicorum sententia duo genera officiorum, alterum, quod perfectum uocant, estque cum fine boni coniunctum, neque in quenquam præterquam in sapientem competit. Alterum, medium siue inchoatum, quod per se neque bonum sit, neque malū: sed ad usum aliquem uitæ sumitur, ut recte depositū reddere, perfecti sit officij: depositū reddere, imperfecti, cum recte nisi sapiens nemo reddat, reddant autem simul & stulti. Diuus autem Ambrosius priors generis esse putat, quæ secundum consilia sunt: posterioris, quæ secundum præcepta, ut bene administrare rem, ad inchoatum officium pertineat, erogare in pauperes, ad perfectum.

Diuisio officij. Simplex est doctrina et moribus.

Omnis de officio duplex est quaestio: Vñ genus est, quod pertinet ad finem bonorum: Alterum, quod positum est in præceptis, quibus in omne parte usus uitæ confirmari possit. Superioris generis huiusmodi exempla sunt. Omniāne officia perfecta sunt, nunc quid officium aliud alio maius sit, & quæ sint eiusdem generis. Quorum autem officiorum

Idē in oratione Lyſiae nota-uit Socrates in Phædro Plato nis.

Quoniam mori se defunctos officij quos est actio uic- huius. et quos uolū habere quoniam scripta et amicitia moribus

Omnes sunt subiecta. Prima est quod officij huius libellus ad res ipsas cognoscendos. et ad sua officia amicitia.

Secunda: quos habes multos locos ad omnes quibus moribus nos de officiis uita et se officiis quos requiritur in hac uita

Inchoata officia est si cū summo bono coniuncta non sunt tamen eodem referuntur.

Diuisio est via de doctrina quod uisum est in TV & TI altera uerba in TV & TI. I. Iohanna in rursus

stümne factu sit, an turpe, dubitant, id quod in
deliberationem cadit: in quo considerando, sa-
pe animi in contrarias sententias distrahuntur.

¶ Tum autem inquirunt, aut consultant ad uitæ
commoditatem, iucunditatemq; ad facultates
rerum atq; copias, ad opes, ad potentiam, qui-
bus & se possunt iuuare, & suos, cōducant id nec-
ne, de quo deliberant. Quæ deliberatio omnis
in rationem utilitatis cadit. Tertium dubitan-
di genus est, cum pugnare uidetur cum hone-
sto id quod uidetur esse utile. Cum enim utili-
tas ad se rapere, honestas contra reuocare ad se
uidetur, sit ut distrahatur in deliberando ani-
mus, afferatq; ancipitem curam cogitandi. Hac
diuisione (cum præterire aliquid maximum ui-
trium in diuidendo sit) duo prætermissa sunt. Nec
enim solum utrum honestum an turpe sit deli-
berari solet, sed etiam duobus propositis hone-
stis, utrum honestius. Itemq; duobus proposi-
tis utilibus, utrum utilius. Ita quam ille tripli-
cem putauit esse rationem, in quinque partes di-
stribui debere reperitur. Primum igitur est de
honesto, sed dupliciter, tum pari ratione de uti-
li, post de comparatione eorum discernendum.

* Tum autem.) Genera rerum ad quæ tanquam ad
scopos diriguntur omnia cōsilia & facta: Honestum
& utile. quæ sibi pueri proponant, ut discrimina & re-
rum & factorum humanorum perspiciant.

¶ Ex ueteris Academicæ & Stoicorum sententiâ, quæ

stum, ut si
le, ad quæ
referuntur
& illa ma-
gnum iu-
cundū, si-
ne pericu-
lo, tertiu
addit Fa-
bius quem
Avaritiam, id
est, possibi-
le nomi-
nar.

Præcipua
diuisionis
uirtus, ut
absoluta
sit.

Compara-
tio nō mo-
do in oēs
partes suæ
soriæ, sed
etiā in ple-
rasq; iudi-
cialis inci-
dit gene-
ris. Partitio
totius que-
stionis de
officiis.

¶ Tum autem.)

¶ Ex ueteris Academicæ & Stoicorum sententiâ, quæ

Her partim aliquam in partem et in partem
20 M. TVLLII CICERONIS

Itaque eorum ipsorum, quæ aspectu sentiuntur
nullum aliud animal pulchritudinem, uenusta-
tem, conuenientiam partium sentit. Quam simi-
litudinem natura, ratioque ab oculis ad animum
transfertens, multo etiam magis pulchritudine,
constantiam, ordinem in consiliis factisque con-
seruanda putat, cauereque ne quid indecore effe-
minateue faciat, tum in omnibus & opinionibus
& factis, ne quid libidinosè aut faciat, aut cogi-
tet. Quibus ex rebus constat & efficitur, id
quod querimus honestum, quod etiam si nobi-
lissimum non sit, tamen honestum sit, quodque
uere dicimus, etiam si à nullo laudetur, laudabile
esse natura. Formam quidem ipsam Marce fili,
& tanquam faciem honesti uides, quæ si oculis
cerneretur, mirabiles amores (ut ait Plato) exci-
taret sapientiæ. *Justitia est uirtus*

Oculi, ad
cognitio-
nem prin-
cipes.
Ex his ho-
nestum, quod
est uirtus,
id est, finis
& κατὰ φύσιν
μα, quod est
per se lau-
dabile eti-
am si ne-
mo lau-
det.
Socrates
in Phædro
Platonis.

*Id est, in uirtute
in uirtute*

Honestum à natura inuestigat cuius
semina hominibus ingenta.

• Principio generi.) Utiles in primis disputatio, quæ
modo sunt innata semina uirtutum humanis animis.
Illa semina dicuntur aliàs leges naturæ. Suntque apud
nos quædam, hoc est, opiniones, quas ex natura sine
doctore tenemus, de moribus nemini iniuriam face-
re, tueri sobolem & commissos nostræ fidei, non nimio
labore aut luxu naturam corrumpere, sed modum in di-
ctis, factis, uitaque omni conseruare.

Ut ait Plato.) Ex Phædro Platonis: Διὸς πατρὸς
ῥα χερσὶν ἔσθ' ἐν ταῖς ψαῖσι τὰς ἀρετὰς ἐνδωκὼν παρ' ἡμῶν
αἰς ὁψιόν.

De quatuor uirtutibus, unde omnia uitæ com-
munis officia manant, prudentia, iustitia, fortitudo,
temperantia. *Deinde Diogenes Laertius & tem-*

*De quatuor uirtutibus
officia omnium*

Deinde Diogenes Laertius & tem-

12 M. TVLLII CICERONIS

tuelut um- deratio, & ea quæ sunt his similia, uersantur in
bra corp⁹ eo genere, ad quod adhibenda est quædā actio,
honestatē cōsequi. nō solum mentis agitatio. His em rebus quæ tra-

Modi. 3. de re. de re. de re. de re. de re.

Modi. 3. de re. de re. de re. de re. de re.

Brutius Tullius

Etantur in uita, modū quendā adhibētes & or-
dinem, honestatē & decus conseruabimus.

Sed omne quod.) Species honesti, quatuor uirtu-
tes. Iustitia suum cuiq; reddat. Prudentia deliberat de
omnibus. Fortitudo commissos nobis tuetur. Mode-
stia naturam cōseruat, ne nimius uel labor uel luxus
corrumpat.

De prudentia uirtutum omniū principe, & quid

in ea fugiendum, quid sequendum.

Prudentie
uis primū
a natura.

EX quatuor autem locis in quod honesti na-
turam uimq; diuisimus, primus ille, qui in

Quatuor

Bonisti foris

a naturali

ratione

magis est

fuerit, in

que

aliqua

temeri-

tas asser-

di uitiosa.

Curiosi-

tas fugien-

da.

Quibus in

disciplinis

elaboran-

dum.

Ad

in

in

in

neri cognitione consistit, maxime naturā attin-

git humanā. Omnes em trahimur & ducimur

ad cognitionis & scientiæ cupiditatem, in qua

excellere pulchrum putamus, labi autē errare ne-

scire, decipi, & malū & turpe ducimus. In hoc

genere naturali & honesto duo uitia uitanda

sunt: Vnum, ne incognita pro cognitis habea-

mus, hisq; temere assentiamur. Quod uitium est

gere qui uolet (omnes autē uelle debet) adhibe-

bit ad cōsiderandas res, & tempus & diligenti-

am. Alterum est uitium, quod quidā nimis ma-

gnum studium multamq; operā in res obcuras

atq; difficiles cōferunt, easdemq; non necessari-

as. Quibus uitijs declinatis, quod in rebus hone-

stis & cognitione dignis operæ curæq; ponetq;

id iure laudabitur, ut in astrologia C. Sulpitiū

Galo

Ad

in

in

in

Gallū audiuimus, & in geometria Sextū Pom-
peium ipsi cognouimus: multos in dialecticis,
plures in iure ciuili. Quæ omnes artes in ueri-
tate inuestigatione uersant, cuius studio à rebus ge-
neris abduci contra officium est. Virtutis em-
laus omnis in actione consistit, à qua tamen sepe
fit intermissio. Multiq; dantur ad studia redi-
tus, tum agitato mentis, quæ nunquā quiescit,
potest nos in studijs cogitationis etiā sine ope-
ra nostra cōtinere. Oīs autē cogitatio motusq;
animi, aut in consilijs capiendis de rebus hone-
stis, & pertinentibus ad bene beateque uiuen-
dum, aut in studijs scientiæ cognitioni, quæ uel
fabitur, ac de primo quidem officij fonte dixi-
mus.

*Primus ille.) Prudentia veri cognitio.
Tempus.) Aristoteles: Tempus artium autor.
In astrologia C. Sulpitium.) Vide Plutarchum in
uita Pauli Aemilij.
Quibus uitis.) Et sane perniciosum est pronunciar
re de iis in quibus non sis diu uersatus.
Omnis autem.) Prudentia munera de moribus d
liberare, & naturam inquirere.

I V S T I T I A.

DE tribus autē reliquis latissime patet ea ratio, qua societas hominum inter ipsos, & uitæ quasi communitas continetur. Cuius partes duæ sunt. Iustitia, in qua uirtutis splendor est maximus, ex qua boni uiri nominantur, & huic est coniuncta beneficentia, quam

Suspicius
exercitū
Romani
falsa for-
midine li-
beravit, lu-
naris ecli-
psis ratio-
nem edisse
rens Sextus

Pompeius
geometricus
studiosus
Dialectica

Ius politi
cum.

1. *Libinia*
 2. *Libinia*
 3. *Libinia*
 4. *Libinia*
 5. *Libinia*
 6. *Libinia*
 7. *Libinia*
 8. *Libinia*
 9. *Libinia*
 10. *Libinia*
 11. *Libinia*
 12. *Libinia*
 13. *Libinia*
 14. *Libinia*
 15. *Libinia*
 16. *Libinia*
 17. *Libinia*
 18. *Libinia*
 19. *Libinia*
 20. *Libinia*
 21. *Libinia*
 22. *Libinia*
 23. *Libinia*
 24. *Libinia*
 25. *Libinia*
 26. *Libinia*
 27. *Libinia*
 28. *Libinia*
 29. *Libinia*
 30. *Libinia*
 31. *Libinia*
 32. *Libinia*
 33. *Libinia*
 34. *Libinia*
 35. *Libinia*
 36. *Libinia*
 37. *Libinia*
 38. *Libinia*
 39. *Libinia*
 40. *Libinia*
 41. *Libinia*
 42. *Libinia*
 43. *Libinia*
 44. *Libinia*
 45. *Libinia*
 46. *Libinia*
 47. *Libinia*
 48. *Libinia*
 49. *Libinia*
 50. *Libinia*
 51. *Libinia*
 52. *Libinia*
 53. *Libinia*
 54. *Libinia*
 55. *Libinia*
 56. *Libinia*
 57. *Libinia*
 58. *Libinia*
 59. *Libinia*
 60. *Libinia*
 61. *Libinia*
 62. *Libinia*
 63. *Libinia*
 64. *Libinia*
 65. *Libinia*
 66. *Libinia*
 67. *Libinia*
 68. *Libinia*
 69. *Libinia*
 70. *Libinia*
 71. *Libinia*
 72. *Libinia*
 73. *Libinia*
 74. *Libinia*
 75. *Libinia*
 76. *Libinia*
 77. *Libinia*
 78. *Libinia*
 79. *Libinia*
 80. *Libinia*
 81. *Libinia*
 82. *Libinia*
 83. *Libinia*
 84. *Libinia*
 85. *Libinia*
 86. *Libinia*
 87. *Libinia*
 88. *Libinia*
 89. *Libinia*
 90. *Libinia*
 91. *Libinia*
 92. *Libinia*
 93. *Libinia*
 94. *Libinia*
 95. *Libinia*
 96. *Libinia*
 97. *Libinia*
 98. *Libinia*
 99. *Libinia*
 100. *Libinia*

29 of girls and
 10 of boys
 & 10 of 9.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840.

pruned &
ye dentis
offit

transfuso
a prandio
no ad in

6 Iustitia &
beneficentia.

no James
at 1815

Der Herr B. A. can-

Inuolatur hinc fignis redhibita fuit / Bando Vener
altrun in Cadore / fignis rursus *ad de qfide vngles* *no vngles*

24 M. TVLLII CICERONIS

eandem uel benignitatem uel liberalitatem ap

pellari licet. Sed iustitiæ primum munus est, ut

ne cui quis noceat, nisi laceffitus injuria. Deinde

de ut communibus pro cōmunibus utatur, pri

uatis ut suis. Sunt autem priuata natura nulla

sed aut ueteri occupatione, ut qui quondam in

uacua uenerunt, aut uictoria, ut qui bello poti

ri sunt, aut lege, aut pactione, conditione, sorte

Ex quo fit ut ager Arpinas Arpinatium dica

tur, Tusculanus Tusculanoru. Similisq; est pri

uatarum possessionum descriptio. Ex quo quia

sum cuiusq; fit eorum, quæ natura fuerat com

munia, quod cuiq; obigit, id quisq; teneat. Eo

si quis plus sibi appetat, uiolabit ius humane so

cietatis. Sed quoniam, ut præclare scriptum est

ad Archi Platone, non nobis solum nati sumus, ortusq;

nostri partem patria uedicat, partem parētes,

partē amici, atq; (ut placet S toicis) quæ in terris

gignūtur ad usum hominū omnia creari, homi

nes autē hominū causa esse generatos, ut ipsi in

ter se, alijs alijs prodesse possent, in hoc naturā

dūcem debemus sequi, & communes utilitates

in medium asferre mutatione officiorum, dan

do, accipiendo, tum artibus, tum opera, tum fa

cultatibus deuincire hominum inter homines

societatem.

• Sed iustitiæ.) Iustitiæ munus, nec corpus alteri

us, nec res occupare. (ratione fit.

Eo si quis.) Cōmunicatio rerum quibus priuatarum

fidem

24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

OFFICIORVM LIBER I.

35

Fides iustitiz fundamentum ab etymologia.

Fundamentum autē iustitiæ est fides, id est, Fides ueritatis
dictorum conuentorumq; constantia & ue-
ritas. Ex quo, quanquā hoc uidebitur fortasse
cuiuspiam durius, tamen audeamus imitari Stoi-
cos, qui studiose exquirunt unde uerba sint du-
cta, credamusq; quia fiat quod dictum est, ap-
pellatam fidem.

* Fides est.) Fides unculum contractuum.

Quinque item iniustitiæ genera, ut iu-
stitiæ, & unde oriantur.

Sed iniustitiæ duo genera sunt: Vnum eo-
rum qui inferunt: alterum eorum, qui ab his,
quibus infertur, (si possunt) non propulsant in-
iuriam. Nam qui iniuste impetu in quempiam
facit, aut ira, aut aliqua perturbatione incitat,
is quasi manus uolenter uidetur afferre locio:

Qui autem non defendit, nec obstitit, si potest,

iniuriæ, tam est in uitio, quàm si parentes, aut
amicos, aut patriam deserat. Atq; illæ quidem
iniuriæ, quæ nocendi causa de industria infe-
runtur, sæpe à metu proficiunt, cum is qui
alteri nocere cogitat, timet ne nisi id fecerit,
ipse aliquo afficiatur incommodo. Maximā au-
tem partem ad iniuriam faciendam aggrediun-
tur nonnulli ut adipiscantur ea quæ concupie-
runt, in quo uitio latissime patet auaritia. Expe-
runtur autem diuitiæ, tum ad usus uitæ necessa-
rios, tum ad perfruedas uoluptates: In quibus

B 5

autem

no p. abest: in p. a.

26

M. TULLII CICERONIS

ill. quoniam

D. D. B. B. 124
Crasus di
ues.

Iniuria à
magnificè
tiq studio.

Iniuria ab
ambitiōe.

Modo p
admodū
nuper.

Tempe
stas.

Animi sub
limitatem
pprie Cp
sari tribu
at Plinius.

autem maior est animus, in his pecuniā cupiditas spectat ad opes & ad gratificandi facultatem, ut nuper M. Crasus negabat ullam satis

magnam pecuniā esse ei, qui in Republica princeps uellet esse, cuius fructibus exercitum alere nō posset. Delectant etiā magnifici apparatus, uitāq; cultus cum elegantiā & copia, quibus rebus effectū est, ut infinita pecuniē cupiditas esset. Nec uero rei familiaris amplificatio nemi

ni nocēs uituperanda est. Sed fugienda semper

iniuria est. Maxime autē adducuntur pleriq; ut eos iustitiā capiat obliuio, cum in imperiorū, honorū, gloriā cupiditatē inciderint. Quod enim est apud Ennium: Nulla sancta societas nec fides regni est, id latius patet. Nam quicquid eiusmodi est, in quo nō possint plures excellere,

in eo plerunq; fit tanta cōtentio ut difficillimū sit sanctam seruare societate. Declarauit id modo & temeritas Cāi Cæsaris, qui omnia iura diuina & humana peruertit, propter eum, quem sibi ipse opinionis errore finxerat, principatum. Est autem in hoc genere molestum, quod in maximis animis, splendidissimiq; ingentis plerunq; existunt honoris, imperij, potentia, gloriā cupiditates. Quo magis cauendum est, ne quid in eo genere peccetur.

* Sed iniustitiā duo.) Arribas uis & fraus duo uirtutia pugnantiā cum uirtute.

Nulla sancta societas.) Lucanus: Nulla fides regni

Lura-
Nulla fides regni
Furq; atq; uis
Dedit uis longi
fratrum pium

*Quamvis si quis inuitus studium suum suum faciat
quod inuitus dicitur inuitus*
28 M. TVLLII CICERONIS

dent, id quod Nam hoc ipsum ita iustum est, quod recte fit, si
Ciceroni est uoluntarium. Sunt etiam qui aut studio rei
non pro familiaris tuende, aut odio quodam hominum,
bati uiro suum se negotium agere dicant, ne facere cuius
politico & uideantur iniuriam: qui dum altero iniustitiae
natura sub genere uacant, in alterum incurrunt. Deserunt
inani non enim uitae societatem, quia nihil conferunt in
est mirum. eam studij, nihil operae, nihil facultatum. Quam-
Alia disse- do igitur duobus generibus iniustitiae proposi-
rendi offi- tis, adiunximus causas utriusque generis, easque
cui causa. res ante constituimus, quibus iustitia continere
Horatius: tur, facile quod cuiusque temporis officium sit, po-
Dissimula- terimus (nisi nolmetipios ualde amabimus) ius-
tor opis dicare. Est enim difficilis cura rerum alienarum,
pprie mi- quanquam Terentianus ille Chremes, humani
hi commo- nihil a se alienum putat. Sed tamen quia magis
dus uni. ea percipimus atque sentimus, quae nobis ipsis aut
Ex Heu- prospera aut aduersa eueniunt, quam illa, quae
contimo- ceteris, quae quasi longo intervallo interiecto
tumenos uidemus, aliter de illis ac de nobis iudicamus.
initio. Ac, pro quo.
Quamvis Procerbi-
quod in um: Quae
quod in dubitas,
quod in ne feceris.
quod in Alias co-
quod in gnitione.
quod in Prætermittenda.) De his, qui uim propulsant.
quod in Aut etiam negligetia.) Epicuri dogma est dāre sibi
quod in cas, quo ueruit attingi respublicā. Id reprehendit hic
quod in M. Cicero. Est autem & apud Horatium:
quod in Nec uixit male, qui natus moriensque fefellit.

Aut

Aut odio quodam.) τιμωρίας δὲ μισάνθρωπος taxatur.

Quoniam igitur.) ἐπιλόγος.

Est enim difficilis.) Difficultas in cōseruando officio.

¶ Docet officia pro circumstantiis uariari, & quod officiosum erat, id contra officium fieri duobus maxime modis, si aut ab utilitate recedatur, aut minus utile præferatur utiliori, quin interdum præter officium esse nimium inhzere iuris apicibus.

Sed incidunt sæpe tempora, cum ea que maxime uidentur digna esse iusto homine, eorum quem uirum bonum dicimus, commutantur, fiuntque cōtraria, ut reddere depositum, etiamne furioso, promissum facere: quæque pertinent ad

ueritatem & ad fidem, ea negare interdum, &

non seruare sit iustum. Referri enim decet ad ea

quæ posui principio fundamenta iustitiæ: primum ut ne cui noceatur: deinde, ut cōmuni uti-

litati seruiatur: Ea cum tempore commutatur.

Commutatur officium, & nō semper est idem.

Potest enim accidere promissum aliquod, & cō-

uentum, ut id effici sit inutile, uel ei, cui promissum sit, uel ei qui promiserit. Nam si (ut in fabu-

lis est) Neptunus quod Theleo promiserat, nō

fecisset, Theleus filio Hippolyto non esset orba-

tus. Ex tribus enim optatis (ut scribitur) hoc

erat tertium, qd de Hippolyti interitu gratus

optauit: Quo impetrato, in maximos luctus in-

cidit. Nec promissa igitur seruanda sunt ea,

quæ si sint iis quibus promiseris inutilia, nec si

Eam benè
gnitate di-
xit.

Communi, id ē, tū

eius qui p-

stat iustū,

tū illius in

quem præ-

statū.

Conuēta

præstare

nonnunq̃

contra of-

ficiū.

Tragicū

exemplū.

Theleus

tria opta-

uerat ab

auo Ne-

ptuno, ut

Minotau-

rū cōficeret,

ut sibi

ad inferos

daret adit-

us: ut Hip-

polytū ut-

discerel. ^{et} plus tibi ea noceat, quam illi profint, cui promi-
 seris. Contra officium est maius damnum ante
 emplar: ^{et} poni minori: ut si constitueris te cuipiam aduo-
 seruanda ^{in fine ubi agitur de pœnitentia} catum in rem præsentem esse venturum, atque
 sunt ea q̄ ^{maior, parum} interim grauius ægrotare filius cœperit, non
 sint his q̄ ^{ubi agitur de uia} bus, p̄misse ^{deinde} ris inuti-
 lia. Nec si ^{et} tibi ea p̄- ^{et} noceant. ^{et} Ma-
 stare pro ^{et} nissis, ut ^{et} manere di- ^{et} ctis.
 standum esse quis non uidet? quæ coactus quis
 metu, aut deceptus dolo promiserit. Quæ qui-
 dem pleraque iure prætorio liberantur, non nul-
 la legibus.

* Sed incidunt sæpe.) Iustum ex circumstãtia, id ue-
 ro etiam ad summam iustitiæ legem referendum est,
 ne quis lædatur. Nam inferiores leges omnes ita de-
 mum sequendæ sunt, si cum summa illa consentiant.
 At depositum gladium si reddas furioso, summam le-
 gem uiolaueris.

Nam si ut in fabulis.) Optauerat Theseus, ut Mi-
 notaurum cõficeret, ut adiret inferos.

In rem præsentem.) In iudicium, nam in ipsis pri-
 mum disceptabatur.

In iuridicialibus officiis æquitas spectanda, non
 uerbis inhærendum.

Ex Heau-
 tontimo
 rumeno.
 Terentia

15

Plutarchi
 hoc com-
 menrum

Cleome

Existunt etiam iniuriæ sepe calumnia, qua-
 dam & nimis callida, sed malitiosa iuris
 interpretatione: Ex quo illud summum ius sum-
 ma iniuria factum est iam tritum sermone pro-
 uerbum. Quo in genere etiam in Republica
 multa peccantur, ut ille, qui cum triginta die-
 rum esset cū hoste factæ induciæ, noctu popu-
 labatur.

Itaque patet in iure aliquos dies in hostis
 militis seruis manifestos ubi non uisum est illi
 occidere, q̄ uiolasset induciæ: Rursum si milis hostis
 facta, dies in hostis nocte p̄tore p̄tore, ex qua historia in-
 nuntio est p̄tore in hostis p̄tore.

OFFICIORVM LIBER I.

labatur agros, quod dierum essent pacta, non noctium induciae. Nec noster quidem probandus, si uerum est, Q. Fabium Labeonē seu quem alium (nihil enim praeter auditum habeo) arbitrum Nolanis & Neapolitanis de finibus agri à senatu datum, quum ad locum uenisset, cum utriusque separatim loquutum, ne cupide quid agerent, ne quid appeterent, atque ut regredi progressi mallent: Id cum utriusque fecissent, ali quantum agri in medio relictum est. Itaque illorum fines sicut ipsi dixerant, terminauit. In medio relictum quod erat, populo Romano adiudicauit. Decipere hoc quidem, non iudicare est. Quocirca in omni re fugienda est talis solertia. Sunt autem quaedam officia etiam aduersus eos seruanda, à quibus iniuriam acceperis. Est enim ulciscendi & puniendi modus. Atque haud scio, an satis sit eum qui lacerauerit iniuriam suam: poenitere, ut & ipse ne quid tale posthac faciat, & ceteri sint ad iniuriam tardiores.

Summum ius.) Fraus in iudicijs.

Sunt autem quaedam.) De iure publico bellorum.

Iniuriam suam poenitere.) Quem poenitet facti, is prope non peccauit.

Haecenus de civili iustitia, nunc de bellicis officijs. Facit autem duo belli genera, quorum utriusque communia sunt haec, ut non nisi iustis de causis suscipiantur, ne inferantur, nisi rebus repetitis, nisi solenniter denunciata, ut lite gerantur, ne sauiatur supra modum in uictos: humanius etiam qui se dedunt recipiantur, fides hosti etiam priuatim praestetur, non modo in

con-

seu perdu
ellés: nam
bellum an
tiqui duel
lum dice-
bant.

Status, id
est, consti-
tutus, præ-
fixus.

Cum ijs q
de imper-
rio contē-
dunt, mi-
nus acer-
be bellum
gerendū.

Id est, uti

ciuis cum

ciue.

Competito

res eiusdē

honoris

candidate.

Pyrrhi ui-

toris in

redēdis

captiuis

humani-

tas.

Enniani

uersus.

Pyrrhus

Regalis sanē & digna

potest eum, qui cum bella geras, tam molli no-

mine appellare. Quamquam id nomen durius

effecit iam uetustas, a peregrino enim recessit

& proprie in eo, qui contra ferret arma, reman-

fit. Cum uero de imperio decernat, belloq; qua-

ritur gloria, omnino subesse tamen causas oportet

easde, quas dixi paulo ante iustas causas esse bellorum.

Sed ea bella quibus imperij gloria

proposita est, minus acerbè gerenda sunt. Ut

enim cum ciue aliter contendimus, si est inimi-

cus, aliter si competitor, cum altero certamen

honoris & dignitatis est, cum altero capitis &

famæ. Sic cum Celtibris, cum Cymeris bellū,

ut cum inimicis gerebatur, uter esset, non uter

imperaret. Cum Latini, Sabinis, Samnitibus,

Pœnis. Pyrrho, de imperio dimicabatur. Pœni

fordisragi, crudelis Hannibal, reliqui iustiores.

Pyrrhi quidem de captiuis reddendis illa præ-

clara sententia est.

Nec mi aurū posco, nec mi precium dederitis.

Nec cauponantes bellum, sed belligerantes.

Ferro, non auro uitam cernamus utriq;.

(sors, Vosne uelit, an me regnare hera, quidue ferat

Virtutē experiamur (& hoc simul accipite di-

Quorū uirtutē belli fortuna pepercit, Etum)

Horundem me libertati parcere certum est,

Dono ducite, doq; uolētibus cum magnis dijs.

Pyrrhus Regalis sanē & digna Acacidarum genere sen-

Non uolentes ut & huius

qingst

ten-

*Sanctus in
iustitia*

*affinis
significat*

Officiū do
mini in
seruos.

Triplex
nocēdi ge
nus, uiap
ta, fraude
occulta, &
subadum
brata ho
nesti per
sona, qd
est omniū
scelestissi
mum.

licis quidē officijs satis dictū est. Meminerimus
aut etiā aduersus infimos iustitiā esse seruandā.
Est autem infima conditio, & fortuna seruorū,
quibus non male præcipiunt, qui ita iubent uti,
ut mercenarijs ad operam exigendam, iusta præ
benda. Cum autem duobus modis, id est, aut ui
aut fraude fiat iniuria, fraus quasi uulpecule, uis
leonis uidetur, utrunque alienissimum ab homi
ne est, sed fraus odio digna maiore. Totius au
tem iniustitię nulla capitalior est, quā eorum
qui tum, quum maxime fallunt, id agunt, ut ui
ri boni esse uideant. De iustitia satis dictū est.

* Parta autem uictoria.) Moderatio in bellis.
Et cum his, quos.) Argumenta moderationis.
Ac belli quidem.) Liuius libro I. de fœcialibus.
Hostis enim apud.) Hostis significat peregrinū ue
teri lingua Latinorum.
Cum uero de.) De officio seruando quando de im
perio certatur.
Subesse tamen causas.) Causæ, aliās moderationē,
aliās fœuitiam requirunt.
Ac acidarum genere.) Acacidæ Achillis genus.
Atq; etiam.) Fides etiam hostibus seruāda. (uāda.
Meminerimus.) Iustitia etiā aduersus infimos ser
Est aut infima.) Dñs erga suos iustitia seruanda.
Cum autē duobus.) Collatio fraudis & uiolentię.
¶ De liberalitate secunda iustitię parte, quam ta
men Aristoteles modestiæ uidetur annectere, in qua
tria potissimum spectanda docet Cicero: ne quid de
mus, quod accipienti sit nociturū, neue quod alijs la
giamur, ab alijs per iniuriam auferamus. Secundum,
ut pro facultatum modo, liberalitatem exerceamus.
Tertium, ne demus quibus non oportet. Dandum au
tem, aut uirtute commēdatis, aut ijs, qui nos honesta
bene

beneuolentia prosequitur, aut quibus cum nobis ali-
quod societatis uinculum intercedit, aut denique qui
bene de nobis meriti, quibus & cum sœnore benefici-
um remetendum. Postremo societatis humanæ gra-
dus, à summo fonte repetens, inter se cõponit, ut quã-
tum cuiq; debetur, rãtum præstetur. Sed hac de parte
Seneca pluribus libris diligentissime scripsit.

DEinceps ut erat propositum de benefice-
tia ac liberalitate dicatur, qua quidẽ ni-
hil est naturæ hominis accommodatius. Sed ha-
bet multas cautiones. Videndum est enim pri-

mum ne obsit benignitas, & his ipsis quibus be-
nigne uidebitur fieri, & cæteris: Deinde ne ma-
ior benignitas sit q̃ facultates. Tum ut pro di-
gnitate cuiq; tribuatur. Id enim est iustitiæ fun-
damentum, ad quam hæc omnia sunt referenda.

Nam & qui gratificatur cuiuspiam (quod obsit il-
li, cui prodesse uelle uideantur) non benefici-
que liberales, sed perniciosi assentatores iudica-
di sunt. Et qui alijs nocent, ut in alios liberales
sint, in eadem sunt iniustitia, ut si in suam rem
alienam conuertant. Sunt autem multi, & qui-
dem cupidi splendoris & gloriæ, qui eripiunt
alijs, quod alijs largiantur. Hiq; arbitrantur se
beneficos, in suos amicos uisum iri, si locuple-
tēt eos quacuncq; ratione. Id autem tantũ abest

ab officio, ut nihil magis officio possit esse con-
trarium. Videndum est igitur, ut ea liberalita-
te utamur, quæ prosit amicis, nemini noceat.

Quare L. Syllæ & C. Cæsaris pecuniarũ trans-
latio

Beneficen-
tia maxi-
mè secun-
dum natu-
ram.

Quomo-
do dandũ,
quantum
& quibus.

Ut si, pro
ac si, Terẽ-
tius: Ut si
esset fra-
ter.

Tyrànica
liberali-
tas Cæsa-
ris & Syllæ

*Virgilij: Hec mea R. videret mihi gl'iam
solam f'orice mi d'icere mi f'ore*

78

M. TVLLII CICERONIS

*Quid sit liberalitas
aristoteles in 4 ethicor.*
latio à iustis dominis ad alienos, non debet li-
beralis uideri. Nihil est enim liberale, quod nō
idem iustum. *Idem iustum. Alter locus q' sit largitio q' no
facilitas.* Alter locus erit cautionis, ne be-

*no p' q' strabo
da in d'icere
no p' q' con
p'antur.*
Dandum *no p' q' strabo
da in d'icere
no p' q' con
p'antur.* nigtutas maior esset, quàm facultates, quòd
pro facul- qui benigniores uolunt esse quàm res patitur,
sate. *no p' q' strabo
da in d'icere
no p' q' con
p'antur.*

*no p' q' strabo
da in d'icere
no p' q' con
p'antur.*
primum in eo peccant, qd iniuriosi sunt in pro-
ximos. Quas enim copias his & suppeditari &
quius est & relinqui, eas traherunt ad alienos.
Inest autem in tali liberalitate cupiditas ple-
runq; rapiendi & auferendi per iniuriam, ut ad
largiendum suppetant copiae. *no p' q' strabo
da in d'icere
no p' q' con
p'antur.* Videre etiam
licet plerosq; non tam natura liberales, quàm
quadam gloria ductos, ut benefice uideantur, fa-
cere multa, quæ uident magis proficisci ab ostē-
tatione, quàm à uoluntate. *no p' q' strabo
da in d'icere
no p' q' con
p'antur.* Talis autem simula-
tio uanitati est coniunctior, quàm aut liberali-
tati, aut honestati. *no p' q' strabo
da in d'icere
no p' q' con
p'antur.* Tertium est propositum, ut
in beneficentia delectus esset dignitatis, in quo
& mores eius erunt spectandi, in quem benefi-
cium conferetur, & animus erga nos & comuni-
tas & societas uitæ, & ad nostras utilitates offi-
cia ante collata, quæ ut concurrant omnia opta-
bile est. *no p' q' strabo
da in d'icere
no p' q' con
p'antur.* Si minus, plures causæ maioresq; pon-
deris plus habebunt.

*no p' q' strabo
da in d'icere
no p' q' con
p'antur.*
Quibus dā-
dum. Probis ui-
ris, charis
aliquo uin-
culi no-
bis cōiun-
ctis, bene-
meritis.

* Deinceps, ut erat.) In beneficiis spectandū prin-
cipio ne uiolē iustitia. Itaq; tria præcepta colligit, ne
beneficiis nostris lēdant, uel ipsi qui accipiūt, uel aliī.

Alter locus.) II. Vt pro modo facultatum nostra-
rum largiamur.

Tercio

Tertium est.) III. Vt pro dignitate demus, ne quod in prouerbio est: Suum Veneri. Item beneficium accipit qui digno dedit.

¶ Mores non ad exactam illam sapientis Stoici rationem spectandos, sed civilem uirtutis imaginem.

Quoniam autem uiuitur non cum perfectis hominibus, planeque sapientibus, sed cum his, in quibus preclare agitur, si sunt simul lachra uirtutis, etiam hoc intelligendum puto, neminem omnino esse negligendum, in quo aliqua significatio uirtutis appareat. Colendum autem esse ita quæque maxime, ut quisque maxime his uirtutibus lenioribus erit ornatus, modestia, temperantia, ac ipsa, de qua iam multa dicta sunt, iustitia. Nam fortis animus & magnus in homine non perfecto nec sapiente, seruetur plerumque; est: illi uero uirtutes boni uirum uidetur potius attinere. Atque hæc in moribus considerentur.

* Neminem omnino.) Hinc illud est: Mores amici noueris, non oderis, quia quædam amicorum pira ferenda sunt.

Nam fortis animus.) Qualis est apud Terentium Mitio.

¶ Quomodo consideranda sit beneuolentia aliorum erga nos.

DE beneuolentia autem quam quisque habeat erga nos, primum illud est in officio, ut ei plurimum tribuamus, à quo plurimum diligimur. Sed beneuolentiam, non adolescentum more ardore quodam amoris, sed stabilitate potius & constantia iudicemus.

A continetia & uerecundia maxime spectatur hominis in doles.

¶ Bene

¶ Benemeritis de nobis, quomodo referēda grātia.

Beneficia
cum fœno
re remetiē
da à ma
iori.

S In erunt merita, ut non ineunda, sed referenda sit gratia, maior quādam cura adhibenda est. Nullum enim officium referenda gratia magis necessarium est. Quod si ea quæ accepis utenda maiore mensura, si modo possis, iubet reddere Hesiodus, quidnā beneficio provocati facere debemus? An non imitari agros fertiles, qui multo plus afferunt quā accepit? Etenim si in eos quos speramus nobis profuturos, non dubitamus officia conferre, quales in eos esse debemus, qui iam profuerunt? Nam cum duo genera liberalitatis sint, unum dandi beneficii, alterum reddendi, demus nec ne, in nostra potestate est, non reddere, bono viro non licet, modo id facere possit sine iniuria. Acceptorum autem beneficiorum sunt delectus habendi. Nec dubium quin maximo cuiq; plurimum debeatur. In quo tamen in primis quo quisque animo studio, benevolentia fecerit ponderandum est. Multi enim faciunt multa temeritate quadā sine iudicio vel morbo in omnes, vel repentino quodam, quasi vento, impetu animi incitati: quæ beneficia æque magna non sunt habenda, atq; ea, quæ iudicio considerate constanterq; delata sunt. Sed in collocando beneficio, & in referenda gratia, si cætera paria sunt, hoc maxime beneficii est, ut quisq; maxime opis indigeat.

De officiis lib. 2. c. 2.
M. TVLLII CICERONIS

**Ius natu-
rae.**

ter omnes societas hæc est, in qua omnium re-
rum, quas ad communem usum hominum natu-
ra genuit, est seruanda communitas, ut quæ de-
scripta sunt legibus, & iure ciuili, hæc ita tene-
antur, ut sit constitutum. E quibus ipsis cætera
sic obseruentur, ut in Græcorum prouerbio est:
Amicorum esse omnia communia. Omnia au-
tem communia hominum uidentur ea, quæ sunt
generis eiusdem, quod ab Ennio positum in una
re transferri in permultas potest:

**Bellissimi
Ennii uer-
sus.**

Ut homo, qui erranti comiti monstrat uiam,
Quasi lumen de suo lumine accendat, facit,
Nihilominus ipsi luceat cum illi accenderit.
Vna ex re satis præcipit, ut quicquid sine detri-
mento possit commodari, id tribuatur cuique uel
ignoto. Ex quo sunt illa communia, non prohi-
bere aqua profluentem. Pati ab igne igne cape-
re, si quis uelit consilium fidele deliberandi da-
re, quæ sunt his utilia, qui accipiunt danti non
molesta. Quare & his utendum est, & semper
aliquid ad communem utilitatem afferendum. Sed
quoniam copiarum paruarum singulorum sunt, eorum
autem, qui his egeant, infinita est multitudo, uul-
garis liberalitas referenda est ad illum Ennii si-
nem, nihilominus ipsi luceat, ut facultas sit, qua
in nostros simus liberales.

**Quæ sunt
omnibus
absque di-
scrimine
communi
canda.**

* Optime autem. Fontes liberalitatis, & quomodo na-
tura nos finxerit, ad communicanda officia, addidit em-
porationem ut significaret factos nos esse ad societatem.

In

In qua omnium.) Quomodo sint res communicanda. Sunt enim primum omnia communicanda, quæ citra incommodum aut iniuriam præstari possunt, iuxta prouerbum, πάντα τὰ τῶν φίλων κοινὰ. Sunt autem humanissimi uersiculi Ennii, qui docent, quæ res sine iniuria communicari possint.

Circa autem plures sunt societatis hominum. Vt enim ab illa discedatur infinitate, propior est eiusdem gentis, nationis, lingue quæ maxime homines coniunguntur. Interius etiam est eiusdem esse ciuitatis: Multa enim sunt ciuibus inter se communia, forum, fana, porticus, uia, leges, iura, iudicia, suffragia, consuetudines, præterea & familiaritates, multatque cum multis res, rationesque contractæ. Arcetior uero colligatio est societatis propinquorum. Ab illa enim immensa societate humani generis, in exiguum angustumque concluditur. Nam cum sit hoc natura

commune animantium, ut habeant libidinem procreandi, prima societas in ipso est coniugio: Proxima in liberis, deinde una domus, cui sunt omnia communia. Id autem est principium urbis, & quasi seminarium Reipublicæ. Sequuntur fratrum conjunctiones, post consobrinorum, sobrinorumque, qui quum una domo iam capi non possint, in alias domos quasi in colonias exeunt. Sequuntur connubia, & affinitates, ex quibus etiam plures propinqui. Quæ propagatio & soboles, origo est rerum publicarum. Sanguinis autem

Ab illa prima communitate ad contractiones societates descendit. 20 Propter Quæ communia uersitas cognatio. 21 Cōiuges, liber, familia. 22 Fratres, consobri. Sobri ex consobris nati. Affinitates ex coniugis.

Que genti
lib⁹ inter
ipsos com
munia.

Imagines,
Sacra pec
cularia, Se
pulchra,
Amicitia
uirtute cō
ciliata.

Nihil ama
bilis uir
tute.

Amicitia
iuxta Py
thagoram
æqualitas
est.

Idē dixit
amicitiā
unam esse
animā in
corporib⁹
duobus.

Beneuolē
tia mutu
is benefi
cijs cōpa
rata.

Patriz de
bemus plu
rimum.

Oppetere

autem coniunctio, & beneuolētia deuincit cha
ritate homines. Magnum est enim eadem habe
re monumēta maiorum, q̄dē uti sacris, sepul

chra habere cōmunia. Sed omnium societatum
nulla præstantior est, nulla firmitior, quā cum
uiri boni, moribus similes, sunt familiaritate cō
iuncti. Illud enim honestum (quod sæpe dixi

mus) etiam si in alio cernimus, tamen nos mo
uet, atq; illi, in quo id inesse uidetur, amicos fa

cit. Et quāquam omnis uirtus nos ad se allicit,

facitq; ut eos diligamus, in quibus ipsa inesse ui
deatur, tamen iustitia & liberalitas id maxime

efficit. Nihil autem amabilius, nec copulati⁹ q̄

morum similitudo bonorū. In quibus enim ea
dem studia sunt, eadē uoluntates, in his fit, ut

æque quisq; altero delectetur, ac seipso. Effici

turq; id quod Pythagoras uult in amicitia, ut

unus fiat ex pluribus. Magna etiam illa cōmu
nitas est, quę conficitur ex beneficijs ultro & cō

tro datis acceptisq;. Quę mutua & grata dum

sunt, inter quos ea sunt, firma deuinciuntur so
cietate. Sed cum omnia ratione, animoq; iustitia

ueris, omnium societatum nulla est grauior, nul
la charior, quā ea, quę cum Republica est, uni

cuiq; nostrum chari sunt parentes, chari liberi

propinqui, familiares. Sed omnes omnium cha
ritates patria una cōplexa est, pro quā quis bo

nus dubitet mortem oppetere, si ei sit profutu

rus.

rus? Quo est detestabilior istorum immanitas, ^{mors, id}

qui lacerarunt omni scelere patriā, & in ea fun- ^{est, ultro}

ditus delenda occupati & sunt & fuerunt. Sed ^{mors.}

si cōtentio quādam & comparatio fiat, quibus ²³

plurimum tribuendum sit officij, principes sint

patriā, & parentes, quorum beneficijs maximis

obligati sumus, proximi, liberi, totaq; domus,

quā spectat in nos solos, neq; aliud ullum po-

test habere profugium. Deinceps bene conueni-

entes propinqui, quibus cum communis etiam

plerunq; fortuna est. Quamobrē necessaria pre-

sidia uitæ debentur his maxime, quos ante di-

xi. Vita autem uictusq; communis consilia, ser-

mones, cohortationes, cōsolationes, interdum

etiam obiurgationes, in amicis uigent maxi-

me. Estq; ea iucundissima amicitia, quam simili-

tudo morum coniugauit.

* Gradus autem.) Quo ordine gratificandum. Or-

dinem uero natura gerit coniunx, liberi, parētes, pro-

pinqui, ciues, amici, uirtute adiuncti.

Tāquam in collo.) Platonis est VI. de legibus: οἷος

τὸ ἀπὸ κίονος καὶ τοῦ αὐτοῦ. Ad hunc modum saepe ar-

tiās elegantissime figuræ ex Platone uersæ sunt.

Ve unus fiat.) ὡς μὲν ἑστὶν ἑνὸς, οὕτως καὶ μίαν.

Quo est detestabilior.) nādos rhetoricum ornāmē-

tum obiter accersitum, inuehitur autem in eos qui la-

cerarunt Rempublicam.

Liberalitatis officia non solum ab his gradibus

societatis, sed etiam ab alijs circumstantijs spectari o-

portere.

Sed in his omnibus officijs tribuēdis, uiden-

dum erit quid cuiq; maxime necesse sit, &

quid

maffitas debet magis, et quod non est minus est
maffitas debet magis.

46 M. TVLLII CICERONIS

quid quisque nobiscum uel sine nobis, aut pos-
sit consequi aut non possit. Ita non iidem erunt
necessitudinum gradus, qui & temporū. Suntq;
officia quæ alijs magis quam alijs debeantur, ut
uicinum citius adiuueris * frugibus accipien-
dis, q̃ aut fratrem, aut familiarem. At si lis in iu-
dicio sit, propinquū potius & amicū q̃ uicinu

Vicinus qd
debeatur.
* Alijs fru-
ctibus.

Festiuā si-
militudo.

Ving artium.

Que relig.
id est, quā-
tum relin-
quatur de
ductis &
additis q̃
oportuit.

Sineb yoyt
om. moralium
et ap. 10

fortitudo

defenderis. Hæc igitur & talia circūspicien-
da sunt in omni officio, & consuetudo, exercita-
tioq; capsenda, ut boni ratiocinatores officiorū
esse possimus, & addēdo, deducendōq; uidere
quæ reliqui summa fiat. Ex quo quātum cuique
debeatur intelligas. Sed ut nec medici, nec im-
peratores, nec oratores, quamuis artis præce-
pta perceperint, quicq̃ magna laude dignum
sine usu & exercitatione cōsequi possunt, sic of-
ficij conseruandi præcepta traduntur, illa qui-
dem ut faciamus ipsi, sed rei magnitudo usum
quoque exercitationēque desiderat. Atque ab
his rebus, quæ sunt in iure societatis humanæ,
quemadmodum ducatur honestum, ex quo or-
tum est officium, satis ferè diximus.

* Sed de his.) Circūstantiæ sæpe mutant gradus,
ordinemq; eorum quibus largiendum est.

Cōsuetudo & exercitatio.) Vfus magister artium.
q̃ Magnanimitas tertius officiorū fons, quæ ex re-
rum humanarū cōtemptu, & animi amplitudine qua-
dam nascitur: declaratur autē potissimum in pericu-
lis adeundis, & arduis rebus obeundis: Hinc ad dexte-
ram est audacia, pertinacia, immanitas, arrogantia,
crudelitas, confidentia, morositas, ira, seuitia, ambi-
tioq;

videt q̃ p̃p̃
nam in
fortitudine

OFFICIORVM LIBER I.

timor, ad leuam, timiditas, ignauia, stupor, & id genus uitia. Exercetur aut magnanimitas partim in rebus bellicis, magis autem in negocijs urbanis, denique & priuata in uita, de quibus omnibus uarie differit Cicero.

Intelligendum est autem, cum proposita sint genera quatuor, e quibus honestas officiumque manaret, splendidissimum uideri, quod animo magno, elatoque, humanasque res despiciente, factum sit. Itaque in prorsus maxime in proptu est si quid tale dici potest.

Vos etenim iuuenes, animos geritis mulieres.

Illaque uirgo uiri.

Et si quid est eiusmodi. Salmacida spolia sine sudore & sanguine. Contraque in laudibus, quae magno animo fortiter, excellenterque gesta sunt, ea nescio quomodo quasi pleno ore laudamus. Hinc rhetorum campus de Marathone, Salamine, Plateis, Termopylis, Leuctris, Stratocle. Hinc noster Coeles, hinc Dech, hinc Ennius & Publii Scipiones, hinc M. Marcellus, innumera alii, maximeque ipse populus Romanus animi magnitudine excellit. Declarat autem studium bellicae gloriae, quod statuas quoque uidemus ornatu ferre militari.

* Salmacida spolia.) Metamorphoseos IIII. Reliquas historias requirere ex Iustino.

Seratoque.) Sic Sabellius legit. Nam Stratos urbs est, de cuius gestis rebus Thucydides libro II. scribit. Alij Stratoelis, qui dux Atheniensium ad Cheroniam, de quo Aeschines kata kleron ostendit.

Salmacida spolia.) Salmacida spolia, quae a Salmaci fonte, de quo Metamorphoseos IIII. Reliquas historias requirere ex Iustino. Seratoque.) Sic Sabellius legit. Nam Stratos urbs est, de cuius gestis rebus Thucydides libro II. scribit. Alij Stratoelis, qui dux Atheniensium ad Cheroniam, de quo Aeschines kata kleron ostendit.

Comendatio fortitudinis. In primis opprobretur pusillanimitas. Ex Ennio uerba imperatoris exemplo Chaeliae militum ignauiam increpat. In hoc carmine mollicie est exprobratio quoniam am Salmaeis fons potus est, foeminare dicitur.

Stratoelis.) Stratoelis, qui dux Atheniensium ad Cheroniam, de quo Aeschines kata kleron ostendit. Salmacida spolia.) Salmacida spolia, quae a Salmaci fonte, de quo Metamorphoseos IIII. Reliquas historias requirere ex Iustino.

¶ Fortitudinem si ab honestate recedat, nomen su-
um amittere.

1. p. n. a. s. f. o. u. i. t. u. d. i. n. e. m.
Sed ea animi elatio, quæ cernitur in pericu-
lis & laboribus, si iustitia uacat, pugnatq;
non pro salute communi, sed pro suis commo-
dis, in uitio est. Non modo enim id uirtutis nō
est, sed est potius immanitatis, omnem humani-
tatem repellentis. Itaq; probe definitur à Stoi-
cis fortitudo, quum eam uirtutem esse dicunt,

Definitur
fortitu-
do.

25

πᾶσα γὰρ
ἐπιστάμη
χωρὶς οὐκ
ἐστὶν ἀνδρεία
καὶ ἀνδρεία
χωρὶς ἐπιστάμης
οὐδὲν ἔστιν ἀνδρεία
ἐπιστάμη.

Epistola ad Atticum 26
Magnani-
mitas à iu-
stitia pen-
det.

Pertina-
cia elati a-
nimi co-
mes.

Epistola ad Atticum 26
Magnani-
mitas à iu-
stitia pen-
det.

2. f. o. u. i. t. u. d. i. n. e. m. p. r. o. a. q. u. i. t. a. t. e.
pugnantem pro aequitate. Quocirca nemo qui
fortitudinis gloriam consequutus est, insidijs,
& malitia, laudem esse adeptus. Nihil enim ho-
nestum esse potest, quod iustitia uacat. Præcla-
rum igitur Platonis illud, nō solum, inquit, sciē-
tia, quæ est remota à iustitia, calliditas potius q̃
sapientia est appellanda, uerum etiam animus
paratus ad periculum, si sua cupiditate, non uti-
litate communi impellitur, audaciæ potius no-
men habeat, quàm fortitudinis. Itaq; uiros for-
tes, magnanimos, eosdem bonos & simplicis ue-
ritatis amicos, minimeq; fallaces esse uolumus,
quæ sunt ex media laude iustitiæ. Sed illud odio-
sum est, quòd in hac elatiōe & magnitudine ani-
mi facillime pertinacia & nimia cupiditas prin-
cipatus innascitur. Vt enim apud Platonē est,
omnem morem Lacedæmoniorum inflamma-
tum esse cupiditate uincendi, sic ut quisq; animi
magnitudine maxime excellit, ita maxime uult

1. l. a. c. e. d. e. n. t. i. s. p. r. o. f. o. r. t. i. t. u. d. i. n. e. m.
2. p. r. o. a. q. u. i. t. a. t. e. p. u. g. n. a. n. t. e. m.
3. f. o. u. i. t. u. d. i. n. e. m. p. r. o. a. q. u. i. t. a. t. e.
4. p. r. o. a. q. u. i. t. a. t. e. p. u. g. n. a. n. t. e. m.

princeps omnium uel potius solus esse. Difficile autem est, cum præstare omnibus concupueris, seruare æquitatem, quæ est iustitiæ maxime propria. Ex quo fit, ut neq; disceptatione uinci se, nec ullo publico ac legitimo iure patiantur.

Existuntq; in Republica plerumq; largitores,

& factioni, ut opes quàm maximas consequantur, & sint utcunque potius superiores ui, quàm iustitiæ pares. Sed quò difficilius, hoc præclarissus. Nullum enim est tempus quod iustitiæ uacare debeat. Fortes igitur & magnanimi sunt habendi, non qui faciunt, sed qui propulsant iniuriam. Vera autem & sapiens animi magnitudo, honestum illud, quod maxime natura sequitur, in factis positum, non in gloria iudicat, principis se esse mauult quàm uideri. Etenim qui

ex errore imperitæ multitudinis pendet, hic in magnis uiris non est habendus. Facillime autem ad res iniustas impellitur, ut quisq; est altissimo animo & gloria & cupiditate. Qui locus est sanè lubricus, quod uix inuenitur, qui laboribus susceptis, periculisq; aditis, non quasi mercedem rerum gestarum, desideret gloriam.

* Sed ea animi.) Fortitudo iustitiæ propugnatrix est, ergo ubi à iustitiâ remoueris, furor est, nō uirtus. Nimia cupiditas principatus.) Cognatum fortitudini uitium ambitio.

Difficile autem est.) χαλινὰ τὰ καλὰ.

* Vera magnanimitas duabus in rebus potissimum sita, in contemnendis tum prosperis, tum aduersis, &

D in ar

Largito-
res in ma-
lum.

Prouerbi-
um Socra-
tis: Pul-
chra quæ
difficilia.

magna se magni
constat.

Quis glo-
riæ spe pi-
cula susci-
pit, ambi-
tiosus nō
fortis.

30

31

Lubricus

anceps &

periculo-

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

in arduis rebus gerendis. *in arduis rebus gerendis. in arduis rebus gerendis.*

Omnino fortis animus & magnus duabus
 rebus maxime cernitur, quarum una in
 reru externarum despicientia ponitur, cum per
 suasum sit, nihil hominem nisi quod honestum de
 corumque sit, aut admirari, aut optare, aut expe
 tere oportere, nullique neque homini, neque per
 turbationi animi, nec fortunae succumbere. Al
 tera est res, ut cum ita sis animo affectus, ut su
 pra dixi, res geras magnas illas quidem, & ma
 xime utiles, sed & uehementer arduas, plenasque
 laborum & periculorum, tum uite, tum multarum
 causa rerum, quae ad uitam pertinet. Harum re
 rum duarum splendor omnis & amplitudo, ad
 do etiam utilitatem, in posterioribus. Causa au
 tem & ratio efficiens magnos uiros in priore.
 In eo enim est illud, quod excellentes animos, &
 humana contemnentis facit: Id ipsum autem
 cernitur in duobus, si & solum id, quod honestum
 sit, bonum iudices: & ab omni animi perturbatione
 liber sis. Nam & ea, quae eximia plerisque
 & praeclara uidentur, parua ducere, eaque ratione
 stabili firmitate continere, fortis animi, magnique
 ducendum est. Et ea, quae uidentur acerba, quae
 multa & uaria in hominum uita fortunae, hier
 sant, ita ferre, ut nihil à statu naturae discedas,
 nihil à dignitate sapientis, robusti animi est, ma
 turpius quam constantiae. Non est autem consentaneum,
 qui

qui metu non frangatur, eum frangi cupiditate: nec qui inuictum se a labore praestiterit, uin-
ci a uoluptate. Quamobrem & haec uidentur, &
pecuniae fugienda cupiditas. Nihil enim est tam
angusti animi, tamque parum quam amare diui-
tias. Nihil honestius magnificentiusque, quam
pecuniam contemnere, si non habeas: si habeas,
ad beneficentiam liberalitatemque conferre.
Cauenda est etiam gloriae cupiditas, ut supra
dixi. Eruit enim libertatem, pro qua magnani-
mis uiris omnis debet esse contentio. Nec ue-
ro imperia expetenda, ac potius, aut non acci-
pienda interdum, aut deponenda nonnunquam.
Vacandum autem est omni animi perturbatio-
ne, tum cupiditate & metu, tum etiam agridi-
tine & uoluptate animi, & iracundia, ut tran-
quillitas & securitas animi adsit, quae affert tum
constantiam, tum etiam dignitatem.

* Omnis fortis.) Partis fortitudinem in domesti-
cam & πολιτικὴν. Domestica priuatim animū armat
aduersus fortunam, de qua dixit Horatius: Aequam
memeto rebus in arduis Seruare mentem, non secus
in bonis Ab insolēti temperatam lætitia. πολιτικὴ tue-
tur societatem ciuilem hominum.

Cauenda est etiam.) Inuictum animum aduersus
gloriam gerere.

De his q̄ se à Rep. remouerūt: περὶ τοῦ λάθῃ βρισθῆναι.

Multi autem & sunt & fuerunt, qui eam, Fuga ne-
quam dico tranquillitatem expetentes a gociorum
negocijs publicis se remouerunt, ad ocijs profu-
gerunt.

Tam ab
philosophis & poetis & ex-l fortis odio
tyranni

gerunt. In his & nobilissimi philosophi, lō ge
principes, & quidā homines seueri & graues,
nec populi, nec principum mores ferre potue
runt. Vixeruntq; nōnulli in agris delectati re
sua familiari, iisdē propositū fuit, quod regibus,
ut ne qua re egerent, ne cui parerent, libertate

Vt ne, pro ut ne qua re egerent, ne cui parerent, libertate
uteretur, cuius proprium est sic uiuere ut uelis.

ne.
+ esse bonum est
est liberum est
uincit ut potest.

Quare quum hoc commune sit potentiae cupi
dorum cum his (quos dixi ociosos) alteri, se adi
pisci id posse arbitrantur, si opes magnas habe
ant: alteri si contenti sunt, & suo & paruo. In
quo neutrorum omnino contemnenda est sen
tentia. Sed & facilius & tutius, & minus alijs
grauis aut molesta uita est ociosorum. Fructuo
sior autem hominum generi, & ad claritatem
amplitudinemq; aptior, eorum qui se ad Rem
publicam & ad res magnas gerendas accomo

q; aciem a se publicam
multiplicat
et laborat

Vti Plato, dauerunt. Quapropter & his forsitan cōceden
dum sit Rempublicam non capeissentibus, qui
excellenti ingenio doctrinae se dediderunt.

Vti Scipio, Ex his, qui aut ualetudinis imbecillitate, aut
aliqua grauiore causa impediti, à Republica re
cesserunt, cum eius administrandae potestatem
alijs, laudemq; concederent. Quibus autem ta
lis nulla sit causa, si despiciere se dicant, ea qua
pleriq; mirent, imperia & magistratus, his non
modo non laudi, uerumetiam uitio dandum pu
to: quorum iudiciū in eo quod gloriam conte
nnant,

q; i deo g
non q
est p
de p
qui q
hunc 20
pulsat

hunc magis
p
flectit obsequio

mnant, & pro nihilo putent, difficile factu est
non probare. Sed uident labores & molestias,

tum & offensionum, repulsarum, quasi quandā

ignominiam timere, & infamiam. Sunt enim qui

in rebus contrarijs parum sibi constant, suolu-

ptatem seuerissime contemnunt, in dolore sint

molliores: gloriam negligant, frangantur infa-

mia. Atq; ea quidem non satis constant. Sed

his qui habent à natura adiuuentum ferum ge-

rendarum, abiecta omni cunctatione adispiscē

di magistratus, & gerenda Respublica est. Nec

enim aliter aut regi ciuitas, aut declarari animi

magnitudo potest. Capessentibus autem Rem-

publicam nihil minus quam philosophis, haud

scio an magis etiam & magnificentia & despi-

cientia adhibenda sit rerum humanarum (quam

sæpe dico) & tranquillitas animi atq; securitas,

Siquidem nec anxij futuri sunt, & cum grauita-

te constantiaq; uicturi. Quæ faciliora sunt phi-

losophis, quo minus patent multa in eorum ui-

ta, quæ fortuna feriat. Et quo minus multis re-

bus egent, & quia si quid aduersi eueniat, tam

grauiter cadere non possunt. Quocirca non si-

ne causa maiores motus animorū concitantur,

maioraq; efficiēda Rempublicam gerentibus,

quam quietis, quo magis his & magnitudo ani-

mi est adhibenda, & uacuitas ab angoribus. Ad

rem gerendam autem qui accedit, caueat ne id

ferocem cupio,
ut ingenuum.

Non satis
constāter,
id est, ali-
bi conter-
minat, ali-
bi minit.

Et ibi atq; ibi
Remp.

Et si quis homi-
nem uideat, Ma-
gistratus autem uideat
tam uariis scopis.

Et qui non peruenit
ad id, de uobis
quodlibet uideat
et non uideat
apparentem rem
non sicut se uideat
et non illud
eum quod
non patet
et non illud
et non illud.

Maiora ui-
ribus ag-
gredite-
meritis
est, quæ
possis in
his tibi dis-
fidere in-
gnaui.

D 3 modo

Alia festinatio de ad quibusq; offi-
ciis uacuitas in rebus
inspicendis.

*Dauid sua multis agit, negotia, negotia mundi
Nec miles in iudice, glorificasse Dauid.*

M. TVLLII CICERONIS

modo consideret, quam illa res honesta sit, sed etiam ut habeat efficiendi facultatem. In quo ipso considerandum est, ne aut temere desperet propter ignaviam, aut nimis confidat propter cupiditatem. In omnibus autem negotiis priusquam aggrediare, adhibenda est preparatio diligens.

Sed de his qui. Officia fortitudinis politicae.

Longe fortius civilibus in rebus quam bellicis antecellere, multis argumentis docet, nonnihilque de se.

Sed cum plerique arbitrentur res bellicas maiores esse quam urbanas, minuenda est haec opinio. Multi enim bella sepe quaesiverunt propter gloriae cupiditatem, atque in magnis animis ingenisque id plerumque contingit, eorum magis, si sunt ad rem militarem apti, & cupidi bellorum gerendorum. Vere autem si volumus iudicare, multae res extiterunt urbanae maiores, clarioresque quam bellicae. Quamvis enim Themistocles ipse laudetur, & sit eius nomen quam Solonis illustrius, citeturque Salamis clarissimae testis victoriae, quae anteponatur consilio Solonis ei, quo primum constituit Areopagitas, non minus praeclarum hoc, quam illud iudicandum est. Illud enim semel profuit, hoc semper proderit civitati, hoc consilio leges Atheniensium, hoc maiorum instituta servantur. Et Themistocles quidem nihil dixit, in quo ipse Areopagum adiuvet, at ille adiuvit Themistoclem. Est enim bellum gestum consilio senatus eius, qui a Solo

ne erat

*Inter quos
ut sunt prius
mores belli.*

Impator

*Themistocles
Atheniensium
Imperator*

*Imperator
apud
Salamina
insulam*

*Xerxes
pro
vicit.*

*Solon
Salaminiensis
leges*

*Atheniensibus
dedit
maxime
salutares.*

*Lycurgus
legumlator
Pausanias
ac Lyfandro
duci
bus mul-*

Ne erat cōstitutus. Licet eadem de Pausania Ly
 sandroq; dicere, quorum rebus gestis, quāquam
 imperium Lacedaemonijs dilatātū putatur, ta-
 men ne minima quidē ex parte Lyncurgi legi-
 bus, & disciplina conferendi sunt. Quinetiā ob
 has ipsas causas & paratiores habuerūt exerci-
 tus, & fortiores. Mihi quidē, neq; pueris nobis
 M. Scaurus, C. Mario, neq; cū uersarem in Re-
 publica. Q. Catul⁹ Cn. Pompeio cedere uidebant.
 Parua em sunt foris arma, nisi est cōsiliū domi.
 Nec plus Africanus singularis & uir & impe-
 rator in excidenda Numantia Republice pro-
 fuit, quā eodem tempore P. Nasica priuatus
 cum Tyberijū Gracchū interemit. Quāq; hec
 quidem res nō solum ex domestica est ratione.
 Attingit enim & bellicam, quoniam ui manuq;
 cōfecta est, sed tamen id ipsum gestum est con-
 silio urbano, sine exercitu. Illud autē optimum
 est in quo inuadi solere ab inuidis, & improbis
 me audio. Cedant arma toga, concedat laurea
 linguae. Ut enim alios omittam, nobis Rem-
 publicam gubernatibus, nonne toga arma ces-
 sere? Neque enim in Republica periculum fuit
 grauius unquam, nec maius odium. Ita cōsilijs,
 diligentiaq; nostra celeriter de manibus auda-
 cissimorū ciuium delapsa arma ipsa ceciderunt.
 Quae res igitur gesta est unquam in bello tātae
 q; triūphus conferendus? Licet em mihi M. fili
 apud

tis uictor
 rij nobili
 bus ante
 fertur.

M. Scauro
 eloquētia
 & iuris sci
 entia cō-
 mendatus
 & Q. Car-
 tulus in re-
 bus ciuili-
 bus florue-
 runt.

Marius &
 Pompeius
 belliglo-
 ria.

Scipio Ae-
 millianus
 Numantiā
 sustulit.

Scipio Na-
 tica Tybe-
 rijū Grac-
 chū perni-
 ciosas le-
 ges fecit.
 tem priua-
 tus occi-
 dit.

Hic est in-
 uidiosus il-
 le uersicu-
 lus q̄ Cice-
 ro gloriae
 tus est se
 in toga

Ad M. Mariū respicit. Corruptus
 est uoti est facit, quātū
 appropinquat et in se respicit
 intra exteras res.

OFFICIOR VM LIBER I.

rebus asperis, nec tumultuantem de gradu dei
ci, ut dicitur, sed presenti animo uti & consilio,
nec à ratione discedere, quanquam hoc animi il
lud etiam ingenij magni est præcipere cogita
tione futura, & aliquanto ante constituere, quid
accidere possit in utraque partem, & quid agen
dum sit, cum quid euenerit, nec committere, ut
aliquando dicendum sit, non putaram. Hæc sunt
opera magni animi, & excelsi, & prudentia con
silio, fidentis. Temere autem in acie uersari, &
manu cum hoste cõfligere, immane quiddam &
beluarũ simile est. Sed cum tempus, necessitas
postulat, decertandum manu est, & mors serui
tuti turpitudinẽ anteponenda.

* Sed quum plerique.) Locus communis, Artes pa
cis, & uirtutes togatæ, quibus domi Respublice tenẽ
tur ac reguntur, non sunt inferiores artibus belli seu
castrensibus uirtutibus. Nam & urbana negotia prur
dentiam magnitudinem & præsentiam animi non mi
nore requirunt quàm bella.

Bellum autem ita.) Bella pacis causa suscipienda.

¶ Alienam esse ab officio magnanimiti crudelitatem
& item temeritatem.

DE euertendis autem, diripiendisq; urbi
bus, ualde illud considerandũ est, ne quid
temere, ne quid crudeliter fiat. Idq; est uiri ma
gnanimiti, rebus agitatũ punire lentes, multitu
dinem conseruare, in omni fortuna, recta atq;
honestæ retinere. Ut enim sunt (quemadmodũ
supra dixi) qui urbanis rebus bellicas antepo
nunt,

& sepulsi
autoritas
contra Na
sicam ne
euertere
tur suade
tem.

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

212

213

214

215

216

217

218

219

220

221

222

223

224

225

226

227

228

229

230

231

232

233

234

235

236

237

238

239

240

241

242

243

244

245

246

247

248

249

250

251

252

253

254

255

256

257

258

259

260

261

262

263

264

265

266

267

268

269

270

271

272

273

274

275

276

277

278

279

280

281

282

283

284

285

286

287

288

289

290

291

292

293

294

295

296

297

298

299

300

301

302

303

304

305

306

307

308

309

310

311

312

313

quatenus
utro forti
suscipien-
da.

37
Magnani-
mus nō ni
si idonea
de causa
pericula
suscipit.

nunt sic reperies multos, quibus periculosa &
callida consilia, quietis cogitationibus, & splen-
diora, & maiora uideantur. Nunquam omnino
periculi fuga committendum est, ut imbelles ti-
midique uideamur. Sed fugiendum etiam illud
ne offeramus nos periculis sine causa, quo nihil
potest esse stultius. Quapropter in adeundis pe-
riculis, consuetudo imitanda medicorum est, qui
leuiter aegrotantes leuiter curant, grauioribus
autem morbis, periculosas curationes, & an-
pites adhibere coguntur. Quare in tranquillo
tempestate aduersam optare, dementis est: sub-
uenire autem tempestati quauis ratione, sapien-
tis. Eoque magis, si plus adipiscere re explicata
boni, quam addubitata mali.

* Quibus periculosa.) Quia, sicut apud Aristote-
lem *ἡγρόν* & *ἡρόν*, audax facinus.

Sed fugiendum.) Ut in Mimo: Nunquam periculum
sine periculo uincitur. Extat in eam sententiam Au-
gusti dictum: Aureo hamo piscari.

¶ Diuidit actiones, quæ adferunt periculum, & do-
cet quid agendum sit.

Quæ res
potius pe-
riculosa.

38
39
Callicrati-
des Lace-
dæmonio-
rum (His-
toria est
apud Xe-

Periculosa autem rerum actiones partim
his sunt, qui eas suscipiunt, partim Reipu-
blicæ. Itemque alij de uita, alij de gloria, & bene-
uolentia ciuium in discrimen uocant. Promptio-
res igitur debemus esse ad nostra pericula, quæ ad
cōmunia, dimicareque paratius de honore, & glo-
ria, quæ de cæteris cōmodis. Inuenti autem multi
sunt, qui nō modo pecuniā, sed uitam etiam pro
libus suscipiunt, & simulata sunt. Eius-
dem quæ periculosa. Periculosa.

fundere pro patria parati essent. Iidem gloria
 iacturā, ne minimā quidē facere uellet, ne repu-
 blica quidē postulante, ut Callicratides, qui cū
 Lacedæmoniorū dux fuisset, Pelopōnesiaco bel-
 lo, multaq; fecisset egregie, uertit ad extremum
 omnia, cum cōsilio non paruit eorū qui classem
 ab Arginussis remouendā, nec cum Atheniensī-
 bus dimicandū putabant. Quibus ille respōdit:
 Lacedæmonios classe illa amissa, aliam parare
 posse, se fugere sine suo dedecore nō posse. At-
 que hæc quidem Lacedæmonij plaga mediocris
 fuit, illa pestifera, qua cum Cleombrotus inuidi-
 am timens temere cum Epaminunda conflixit,
 Lacedæmoniorum opes cōruerunt. Quan-
 to Q. Maximus melius? de quo Ennius:

Vnus homo nobis cunctando restituit rem.

Non ponebat enim rumores ante salutem.

Ergo postq; magisq; uiri nūc gloria claret.

Quod genus peccadi uitandū est etiā in rebus
 urbanis. Sunt enim qui quod sentiunt, & si opti-
 mum sit, tamen inuidiæ metu nō audent dicere.

* Periculosa autem.) Publica salus priuata præ-
 ponenda.

Vt Callicratides.) De Callicratide Xenophon in
 παραληρημαίους libro I. Καλλικρατίδας δὲ ἱερῶντι ἡσάο
 τη οὐδὲν μὴ καὶ θυοῖν ἔειπε, ἀνδραγαθόν, οὐδὲν δὲ αἰσχρὸν
 εἶναι ἔφη.

Cleombrotus inuidiam.) Cur dixerit de Cleom-
 broto, inuidiam timens, intelligi nisi ex historia nō
 potest, quæ extat in libro VI. apud Xenophontem in
 παραληρημαίους.

nophonē

I. Paral-

pomenō.)

dux ab of-

ficio ma-

gnanimi

recessit, q

classis quæ

priuata

gloriā

cturā face

re malue-

rit. Argi-

nussæ insu-

læ.

Cleobro-

tus Lace-

dæmonius

ab Epami-

nunda

Thebano

rum duce

uictus, ma-

gna suorum

clade. Fa-

bius cōra-

tor. Histo-

ria notissi-

ma. Fortis

XL. ē sal-

sam infam-

iam com-

temnere.

Ενθα δὲ τῷ Κλειόμβροτῳ οἱ μὲν φίλοι προσιόντες ἔλε-
γον, ὃ Κλειόμβροτε, ἡ ἀφ᾽ ἧς εὖς θεβαίης ἀνὺ μάχης, κινδύ-
νους ὑπὸ τῇ πόλει τὰ ἔχοντα παθῆναι ἀναμνησθέντι χαρ-
ος ἐστὶν ὅτε ἡς κύνος κίφαλὰς ἀφικόμενος, οὐδὲν τῇ χώρῃς ἤνυσ-
θη βαίῳ ἰσχυρῶς. καὶ ὅτι ὑπερὸν στρατεύων, ἀπεκράδης τῇ
ἐμβολῇς, ἀγχιλάς αἰεὶ ἐμβάλλοντῃ διὰ τὸ Κιθαίωντῃ·
εἴπερ ἔνῃ αὐτῇ κήλη, ἡ τῇ πατρὶδι ὠκυμένῃ, ἀκτίον ὠκί-
εὺς ἀνδρας, οἱ μὲν φίλοι βιασθέντες ἔλεγον, οἱ δὲ ἀνάντιοι, ὅτι
δὴ ἔφαθον ἀκλώσῃ ὁ ἀνὴρ, ἡ βολὴ ἀντι κήλεϊ τῇ δὲ βαίῳ
ἔσσι λήγει.

Id est, Ibi Cleombrotum amici accedentes dicebāt,
si dimiseris Cleombrote Thebanos sine pugna, peri-
culum est ne à ciuibus extrema patiaris. Obiciē-
t enim quodd neq; hostium agrum uastaueris cum in Cy-
nos cephalas uentum est, neq; postea data pugnandi
copia, cum hoste conflixeris, cum Agesilaus iniquio-
re loco per Citheronē tories adortus sit hostes. Proin-
de si quam tui rationem habes, aut patriam retinere
cupis, dimicā dum est. Atq; hæc amici dicebant. Aenu-
li uero, nunc dicebant, palām erit, an uerum sit eum
cum Thebanis colludere, sicut dicitur.

¶ Officia illorum qui Rempublicam.

Magnani-
mi est pu-
blica com-
moda suis
anteponere.
Magi-
stratus æ-
quus omni-
bus & par-
iti studio
uacuis.
Optimum

OMnino qui reipublicæ præfuturi sunt,
duo Platonis præcepta teneant, unum ut
utilitatem ciuium sic tueantur, ut quæcunq; agur-
ad eandem referant, obliti commodorum suo-
rum. Alterum ut totum corpus Reipublicæ cu-
rent, ne dum partem aliquam tuentur, reliquas
deserant. Ut enim tutela, sic procuratio Reipu-
blicæ ad eorū utilitatem qui commissi sunt, non
ad eorum quibus commissæ est, gerenda est. Qui

autem

12000

12000

12000

12000

12000

12000

12000

12000

12000

12000

12000

autem parti ciuium consulunt, partem negli-
gunt, rem perniciosissimam in ciuitatem indu-
cunt, seditionem atq; discordiam. Ex quo eue-
nit ut alij populares, alij studiosi optimi cuiusq;
uideatur, pauci uniuersorum. Hinc apud Athe-
nienſes magna discordia orta, in nostra Re-
publica non solū seditiones, sed pestifera etiam
bella ciuilia. Quæ grauis & fortis ciuis, in Re-
publica dignus principatu, fugiet, atq; oderit,
tradetq; se totum Reipublicæ. Neq; opes aut
potentiam conſectabitur, totamq; eam sic tue-
bitur, ut omnibus cōsulat. Nec uero criminibus
falsis, in odium aut inuidiam quenquam uoca-
bit. Omninoq; ita iustitiæ, honestatiq; adhære-
ſcet, ut dum eam conferuet, quāuis grauius
offendat, mortem oppetat, potius quā deſe-
rat illa, quæ dixi.

* Omnino qui Reipublicæ.) Vtilissimū præceptum
ut totam Rempublicam complectantur hi, qui præ-
futuri sunt rebus publicis. Nam & nostris tēporibus
dum soli plebi consulunt cōcionatores, euertunt res
publicas.

¶ De honoribus uehementer contendere, contra of-
ficiū magnanimi.

Miserrima est omnino ambitio, honoriq;
cōtentio, de qua præclare apud eundē
est Platonem, similiter facere eos, qui inter sese
contenderent, uter potius Rempublicam admi-
straret, ut si nautæ certarent, quis eorum potis-
simum gubernarer. Idemq; præcipit, ut eos ad-
Ciuis

optimatē
dicit.

Fortis ut
non recu-
sat inuidi-
am in lo-
co, ita nec
temere ar-
cessit.

Ciuis

uer-

interit.

De Off. Valerius Maximus
Florus lib. 2. 62

M. TVLLII CICERONIS

diffenso uersarios existimemus, qui arma cōtra ferant;
inter Pub. nō eos, qui suo iudicio tueri Rēpublicam ue-
Scipionē lint: qualis fuit inter P. Africānum & Q. Me-
& Q. Ma- tellum sine acerbitate dissensio.

Miserima est omnino. Vt cum iustitia, ita cum
uera fortitudine ambitio pugnat.

Inter P. Africānum. Vide Valeriū de animi mo-
deratione.

Ira moderari proprium fortitudinis.

Nec p̄ro audiendi sunt, qui grauiter ira-
scendum inimicis putabunt. Idē magna
nimi & fortis uiri esse censebunt. Nihil em̄ lau-
dabilius, nihil magno & preclaro uiro dignius
placabilitate, atque clemētia. In liberis uero po-
pulis, & iuris æqualitate exercenda etiam est
facultas, & altitudo animi, quatenus, ne si ira-
scamur, aut intempestiue accedentibus, aut im-
prudenter roganibus in morositate inuti-

Morositas cōtra
officiū for-
titudinis.

lem, & odiosam incidamus. Et tamen ita proba-
da est mansuetudo atque clemētia, ut adhibea-
tur Rēpublice causa seueritas, sine qua admi-
nistrari ciuitas non potest.

Q̄n animaduertendo maxime ab ira temperan-
dum.

Omnis autem & animaduersio, & castiga-
tio cōtumelia uacare debet, neq; ad eiu-
s qui puniet aliquem, aut uerbis castigat, sed ad
Rēpublice utilitatē referri. Cauēdum est etiā
ne maior pōna q̄ culpa sit: & ne iisdem de cau-
sis alij plectantur, alij ne appellentur quidem.

Pro-

Aphrica
ni apoph
thegma.

auditorum Africanū & familiarem suum soli
tum ait dicere, ut equos propter crebras cōten
tiones praeliorum ferocitate exultantes, domi
toribus tradere soleant, ut his facilioribus pos
sint uti: sic homines secundis rebus effrenatos,
sibiq; perfidentes, tanquam in gyrum rationis
& doctrinæ duci oportere, ut perspicerent re
rum humanarum imbecillitatem, uarietatemq;
fortunæ. Atq; etiam in secundissimis rebus ma

Magnani
mus assen
tationes
non reci
pit.

xime est utendum cōsilio amicorum. Hisq; ma
ior etiam quàm ante, tribuenda est autoritas,
ijsdemq; temporibus cauendum est, ne assenta
toribus patefaciamus aures, nec adulari nos si
namus, in quo falli facile est. Tales em̄ nos esse
putamus, ut iure laudemur. Ex quo nascunt in
numerabilia peccata, cum homines inflati opi
nionibus turpiter irridetur, & in maximis uer
santur erroribus. Sed hæc quidem hætenus.

Atq; etiam in rebus. Nescia mens hominum fati
fortisq; futuræ: Et seruare modum rebus sublata se
cundis. Item Sallustius: Secundæ res etiam sapientum
animos fatigant. τρωμα: Bis uincit qui se uincit in ui
ctoria.

Panætius quidem. παραβολή.

Officia magnanimi in ocio honesto.

Illud autem sic est iudicandum, maximas ge
ri res, & maxime ab his qui rempublicam re
gant, quod earum administratio latissime pa
teat, ad plurimosq; pertineat. Esse autem ma
gni animi, & fuisse multos etiam in uita ociosa,

Vti Pom
ponius At
ticus.

Philos
phus.

qui

'OFFICIORVM' LIBER I.

qui aut inuestigarent, aut conarent magna que-
dam, seque suarum rerum finibus contineret. Aut
interficeret inter philosophos, & eos qui Rem-

publicam administrant, delectantur re sua
familiari, non eam quidem omni ratione exag
gerantes, neq; excludentes ab eius usu suos, po
tius & amicis impartientes, & Republica si

quando usus esset. Quæ primum bene parta sit,
nullo neq; turpi quæstu, neq; odioso, tum quàm
plurimis (modo dignis) se utilè præbeat. Dein-
de augeatur ratione, diligetia, parsimonia, nec
libidini potius luxuriæq; , quàm liberalitati &
beneficentiæ pareat. Hæc præscripta seruātem,
licet magnifice, grauitè, animoseq; uiuere, atq;
etiam simpliciter, fideliter, uitæ hominū amicè.

* Eff: autem magni.) De his qui latent.

TEMPERANTIA.

¶ Quartus officiorum fons, temperantia quam Aristoteles moderationem esse putat cupiditatis earum duntaxat, quæ circa gulæ & inguinis uoluptates uersantur. Temperans, inquit, ea cupit, quæ oportet & ut oportet, & quando oportet. Huius est caput, ut cupiditas rationi pareat, sicut puer pædagogo. Indidem oritur illud decorum, quod quemadmodum à natura ac ceteris circumstantiis ducatur, omnisq; uirg officium cohonestet, diuinitus tradit Cicero.

Sequitur ut de una reliqua parte honestatis
dicendum sit: in qua uerecundia, & quasi qui
dam ornatus uitæ, temperantia, & modestia, o
mnisq; sedatio perturbationū animi, & rerum
modus cernitur. Hoc loco continetur id, quod

E dici

Cōmenda
tio tempe
rantia.

Decorum

M. TVLLII CICERONIS

Definitio in de officiis

dici Latine decorum potest, Græce enim *δὲ καλῶς*

dicatur, huius uis est ea, ut ab honesto non

queat separari. Nam & quod decet, honestum

**Decorum
honestico
mes.**

est, & quod honestum est, decet. Qualis autem

differentia sit honesti & decori, facilius intelli

gi quàm explanari potest: Quicquid enim est,

quod deceat, id tum apparet, cū antegressa est

honestas.

*Decorum a ho
nesti disci
mon.*

* Sunt obscuri loci aliquot hic, & in proximo capi

te: Prior, quid inter honestum & decorum inter sit. Id

fortasse potest ex hac similitudine intelligi: Bonus ha

bitus corporis seu uaserudo, bonum colorem gignit.

Malus habitus, malum colorem. Ita honestas parit

decorum. Estque decorum uirtutis color quidam seu

species. Posterior locus, generale decorum, nihil con

tra naturam facere. Nam facere eadem, prædari ex

alieno, ut sunt contra naturam, ita deformia & mon

striosa sunt. Contra dignitas quædam est & pulchri

tudo, in iustitia, prudentia, & fortitudine: quia nihil

faciunt hæc contra naturam. Speciale decorum est,

non modo nihil contra naturam facere, sed illa ipsa,

quæ fert natura, delectu quodam & ordine facere, ut

cacare nihil habet uitii, at si more Diogenis caces in

publico, uitiosum erit. Hoc secundum decori genus re

quiritur in hac quarta uirtute, quam modestiam uo

cauimus. Ut non pugnat contra naturam uestiri pere

grino more, at indecorum est, & cætera.

Porro quod dicit philosophos aliter de decoro lo

qui atq; poetas, id ita accipias: Philosophi negant de

corum esse, si quid à natura dissentiat, ut in crudelita

te, neq; dignitas neq; decorum est. At poëtæ suum qd

dam decorum singulis personis tribuunt: Sicut pecto

res, mōstris etiam decorū quoddam tribuunt, tamen si

si naturam spectes, in monstro nihil est decori.

¶ Duplex decorū, generale, quod in omni officio

estum est: & speciale, quod temperantiam proprie cō

sequit

sequitur. Diuus Ambrosius generale decorum accipit, quod ex harmonia & consensu omnium inter se uirtutum existit, quale relucet in concordia uniuersitatis: speciale, quod in una quapiam parte reluceat, potissimum tamen in temperantia.

I Tag non solum in hac parte honestatis, de qua hoc loco differendū est, sed etiā in tribus in prudentia. superioribus, quid deceat, apparet. Nam & ratione uti atq; oratione prudēter, & agere, quod

agas cōsiderate, omniq; in re quid sit ueri uide re, & rueri decet. Contraq; falli, errare, labi, de cipi, tam dedecet q̄ delirare, & mente captū esse. Et iusta oīa decora sunt, iniusta cōtrā ut tur-

pia, sic indecora. Similis est ratio fortitudinis. Quod enim uiriliter, animoq; magno fit, id dignum uiro, & decorū uidetur: quod contrā, id ut turpe, sic indecorum. Quare pertinet quidē

ad omnē honestatem, hoc quod dico decorū, & ita pertinet, ut non recondita quadam ratione cernatur, sed sit in promptu. Est enim quiddam (idque intelligitur in omni uirtute) quid dece-

at, quod cogitatione magis à uirtute potest, q̄ re separari. Ut enim uenustas & pulchritudo corporis secerni potest à ualitudine, sic hoc (de quo loquimur) decorum, illud totum quidem cum uirtute consulum, sed mente & cogitatione distinguitur. Est autem eius distinctio duplex. Nam & generale quoddam decorum in-

telligimus, quod in omni honestate uersatur,

& aliud huic subiectum, quod pertinet ad singulas partes honestatis. Atque illud superius sic fe-

re definitur solet. Decorum id esse, quod consentaneum sit hominis excellentiæ, in eo, in quo natura eius à reliquis animantibus differat. Quæ

autem pars subiecta generi est, eam sic definiunt, ut id decorum esse uelint, quod ita naturæ consentaneum sit, ut in eo moderatio & temperan-

tia appareat cum specie quadam liberali. Nec ita

intelligi à philosophis possumus existimare ex

eo decoro quod poetæ sequuntur, de quo alio lo-

co plura dici solent. Sed tum seruare illud poet-

as dicimus quod deceat, cum id quod quaque

persona dignum est, & fit, & dicitur. Vt si Aea-

cus aut Minos diceret:

Oderint dum metuant.

Natis sepulchro ipse est parens.

Indecorum uideretur, quod eos fuisse iustos ac-

cepimus, at Atreo dicere, plausus excitatur. Est

eius digna persona oratio. Sed poetæ quid quen-

que deceat, ex persona iudicabunt. Nobis autem

personam imposuit ipsa natura, magna cum excel-

lencia præstantiaque animantium reliquorum. Quo

circa poetæ in magna uarietate personarum, eti-

am uitiosis quid conueniat, & quid deceat uide-

bunt. Nobis autem cum à natura constanti, mo-

derationis, temperantiæ, uerecundiæ, partes da-

tæ sint, cumque eadem naturam doceat non negli-

gere,

Definit ge-
nerale de-
corum.

Speciale
decorum
quid.

Liberali
id est, ho-
nesta.

Horatius:

Reddere

personæ

scit conue-

niëntia cui

que.

Emmenda-
re uelint

Indecorum

decorum

poetarum

honestis

acturpi-

bus comu-

ne.

gere, quemadmodum nos aduersus homines ge-
ramus, efficitur ut & illud, quod ad omnem ho-
nestatem pertinet decorū, quā late fultum sit, ^{Decore in}
appareat, & hoc quod spectatur, in unoquoque ^{ordine, cō}
genere uirtutis. Vt enim pulchritudo corporis, ^{stantia, &}
apta compositione membrorum mouet oculos, ^{modo si-}
tum.

& delectat hoc ipso quod inter se omnes par-
tes cum quodam lepore consentiunt: sic hoc de-
corum, quod elucet in uita, mouet approbatio-
nem eorum, quibus cum uiuitur, ordine, & con-
stantia, moderatione dictorum omnium, atque
factorum. Adhibenda est igitur quædam reue-
rentia aduersus homines, & optimi cuiusq; & re-
liquorum. Nam negligere quid de se quisq; sen-
tiat, non solum arrogantis est, sed etiam omni-
no dissoluti. Est autem quod differat in omni
ratione habenda, inter iustitiam & uerecundi-
am. Iustitiæ partes sunt, non violare homines.

Verecundiæ, nō offendere, in quo maxime per-
spicitur uis decori. His igitur expositis, qua-
le sit id quod decere diximus intellectū puto.

* Est autem eius descriptio. Diuisio ipsius decori
& definitio, differentiaq; inter decorum philosophi-
cum & Poëticum.

¶ Decorum secundum naturam esse, & cum in omni-
bus partibus, tum in temperantia plurimum ualere.

Officium autem quod ab eo ducitur, hanc
primum habet uiam, que deducit ad con-
uenientiam, conseruationemq; naturæ, quam si

sequamur ducem, nunquam aberrabimus. Con

sequemurque & id, quod acutum & perspicax natura est, & id quod ad hominum consociatio

Prudētia.
Iustitia.
Fortitudo
Temperā-
tia.

nem accommodatum, & id quod uehemens atque forte. Sed maxima uis decori in hac inest parte, de qua disputamus. Neque enim solum corporis, qui ad naturam apti sunt, sed multo etiam magis animi motus probandi, qui item ad naturam accommodati sunt.

* Officium autem quod, & cetera.) Sensus communis iudicat quid deceat in his actionibus, quæ nō sunt contra naturam. Est autem modestiæ maxima uis in frenandis libidinibus.

Fontem omnis esse modestiæ, ut appetitus pareat rationi. At hunc ipsum putat Ambrosius omnium officiorum primum esse fontem.

apud, qui
in libris
de finibus
appetitio
nē uocat,
unde oriū-
tur & dñ,
id est, per-
turbatio-
nes.

DVplex est enim uis animi, atque nature.

Vna pars in appetitu posita est, quæ est

Græce, quæ hominem huc & illuc rapit. Al-

tera in ratione, quæ docet & exclamat, quid fa-

ciendū fugiendūue sit. Ita fit, ut ratio præsit,

appetitus uero obtēperet. Omnis aut ratio ua-

care debet temeritate & negligētia. Nec uero

agere quicq, cuius non possit causam probabile

reddere. Hæc est em̄ ferè descriptio officij. Est

ciendum autem est, ut appetitus rationi obedi-

ant, eamq, neq, præcurrant, nec propter pigri-

ritiam aut ignauiam deserāt: sintq, tranquillī, at-

que omni animi perturbatione careat. Ex quo

elucebit omnis constantia, omnisq, moderatio.

Nam

apud, qui
in libris
de finibus
appetitio
nē uocat,
unde oriū-
tur & dñ,
id est, per-
turbatio-
nes.

apud, qui
in libris
de finibus
appetitio
nē uocat,
unde oriū-
tur & dñ,
id est, per-
turbatio-
nes.

apud, qui
in libris
de finibus
appetitio
nē uocat,
unde oriū-
tur & dñ,
id est, per-
turbatio-
nes.

OFFICIORVM LIBER I.

Nam qui appetitus longius euagantur, & tanq̃
exulantes siue cupiēdo, siue fugiendo, nō satis
à ratione retinentur, hi sine dubio finem & mo-
dum trāseunt. Relinquunt em̃ & omnino abij-
ciunt obedientiā, nec rationi parēt, cui sunt sub-
iecti lege nature. A quibus nō modo animi per-
turbatur, sed etiam corpora. Licet ora cernere
iratorū, aut eorum, qui aut libidine aliqua, aut
metu cōmoti sunt, aut uoluptate nimia gestiūt,
quorū omniū uultus, uoces, motus, statusq; mu-
tantur. Ex quibus illud intelligitur (ut ad offi-
cij formā reuertamur) appetitus omnes contra-
hendos sedādosq; esse, excitādamq; animaduer-
sionem & diligētiam, ut ne quid temere, ac for-
uito, incōsiderate, negligenterq; agamus. Neq;
enim ita generati à natura sumus, ut ad ludum
& iocum facti esse uideamur, sed ad seueritatē
potius, & ad quēdā studia grauiora atq; maio-
ra. Ludo autē & ioco illis quidē uti licet, sed si-
cut somno & quietibus cæteris, tum cum graui-
bus serijsq; rebus satis fecerimus: ipsūq; ge-
nus iocandi non profusum nec immodestū, sed
ingenuum & facetū esse debet. Vt enim pueris
non omnem ludendi licentiam damus, sed eam
quæ ab honestis actionibus non sit aliena, sic in
ipso ioco aliquo probi ingenij lumē eluceat.

• Duplex est enim uis.) Duæ hominis partes op̃m
appetitio, & λόγος iudicium de rebus.

¶ De Scurrilitate & facetia.

E 4 Duplex

Ratio & uoluntas
appetitio & ratio

Indecorū
& in cor-
pore à per-
turbatio-
nibus.

Grauitas,
Vrbānitas
quatenus
adhibēda.

Licētia nō
ois aliena
ab hone-
state.

*Pro est ubi
satis prope
hinc dicitur:*

*Expropterea
sine ut sapie dicitur:*

*Quid sit
prope
sine ut sapie
dicitur:*
Veteris co
mœdiæ,
Plautini
neq; nō So
cratici sa
les.

*Quid sit
prope
sine ut sapie
dicitur:*
Apophe
thema
brevis &
gravis sen
tentia.

*Quid sit
prope
sine ut sapie
dicitur:*

*Quid sit
prope
sine ut sapie
dicitur:*
L. & debet se
prope
sine ut sapie
dicitur:

Suppedi
rat, submi
nistret.
Venatio.

DVplex omnino est iocandi genus. Vnum
liberale, petulās, flagitiosum & obscœ
num: Alterum elegans, urbanum, ingeniosum
facetū. Quo genere non modo Plautus noster,
& Atticorum antiqua comœdia, sed etiam phi
losophorum Socraticorū libri referri sunt. Mul
tisq; multorum facere dicta, ut ea que a sene Ca
tone sunt collecta, quæ uocant ἀποφύματα. Faci
lis igitur est distinctio ingenui & illiberalis io
ci. Alter est, si tēpore sit ac si remisso animo ho
mine dignus. Alter ne libero quidem, si rerum
turpitudine adhibetur & uerborū obscœnitas.

* Quæ uocantur ἀποφύματα. ἀποφύματα breue di
ctum, Latini scitum dixere.

* Et honesti lusus modum esse quendam.

LVdendi etiam est quidam modus retinen
dus, ut ne nimis omnia profundamus, ela
tisq; uoluptate, in aliquam turpitudinem dilaba
mur. Suppeditat autem & campus noster, & stu
dia uenandi, honesta exempla ludendi.

* Animi delectatio ab honestis studiis petenda: cor
poris uoluptas quia pecorina sit, aut planè reijcienda,
aut quàm parcissime adhibenda.

Sed pertinet ad omnem officij quæstionem
semper in promptu habere, quantum natu
ra hominis pecudibus, reliquisq; beluis antee
dat. Illæ enim nihil sentiūt, nisi uoluptatem, ad
eāque feruntur omni impetu. Hominis au
tem mens discendo alitur, & cogitando sem

*Quid sit
prope
sine ut sapie
dicitur:*
per

in quo minus est / est
minus ad magis.

minus est minus.

OFFICIORVM LIBER I. 71

per aliquid, aut inquit, aut agit, uidendū & Propensior
audiendi delectatione ducitur. Quinetiam si qui propē
quis est paulò ad uoluptates propensior, modo det. id est,
ne sit ex pecudum genere (sunt enim quidā ho inclinat.

mines non re, sed noie) sed si quis est paulò ere
ctior, quàmuis uoluptate capiatur, occultat &
dissimulat appetitum uoluptatis propter uere
cundiam. Ex quo intelligitur corporis uolupta

tem, non satis esse dignam hominis præstantia, Voluptas
eamq; contemni & reijci oportere. Sin sit quis homini in
digna.

piam qui aliquid tribuat uoluptati, diligenter
sciat ei tenendum esse eius fructu modum. Ita

que uictus cultusq; corporis ad ualitudinē re
ferantur, & ad uires, non ad uoluptatem. Atq;

etiam si considerare uelimus, quæ sit in natura
hominis excellentia & dignitas, intelligemus

quàm sit turpe diffuere luxuria, & delicate ac
molliter uiuere: quàmq; honestum, parce, conti

nenter, seuerè, sobrie.

* Sed pertinet. Quatenus uoluptati concedendum.

¶ Anima duerte lector ordinem, primum ostendit
quid decorum, secundum naturam cum pecoribus cō

munem. deinde quid secundum hominis præstātiā.

Deinceps quid deceat uniuscuiusque personam uel à
natura tributam, uel casu impositam, uel iudicio as

sumptam.

Intelligendum est etiam duabus quasi nos à
natura indutos esse personis: quarū una est
communis, ex eo quod omnes participes sumus
rationis præstātiæq; eius, qua antecellimus be

E 5

stis:

Varietas
ingenioſi
à natura.

stijis: à qua omne honestum decorumq; trahitur

& ex qua ratio inueniendi officij exquiritur. Al

tera autem, quæ proprie singulis est tributa. Ut

em in corporibus magnæ dissimilitudines sunt

(alios enim uidemus uelocitate ad cursum, ali

os uiribus ad luctandum ualere) itemq; in for

mis alijs dignitatē inesse, alijs uenustatem. Sic

& in animis existūt etiam maiores uarietates.

Erat in L. Crasso, & in L. Philippo multus le

pos, maior etiam magisq; de industria in C. Ce

sare Lucij filio. At iisdem temporibus in M.

Scauro & in M. Druso adolescente singularis

seueritas, in C. Lælio multa hilaritas, in eius fa

miliari Scipione ambitio maior, uita tristior.

De Græcis autem dulcem & facetum, festiuuq;

sermonis, atq; in omni oratione simulatorem,

quem Græci nominauerunt, Socratem

accepimus: Contrà Pythagoram & Periclem

summam auctoritatem consecutos sine ulla hila

ritate. Callidum Hannibalem ex gente Pæno

rum, ex nostris ducibus Q. Maximum accepi

mus facile celare, tacere, dissimulare, insidiari,

præcipere hostium consilia. In quo genere Gre

ci Themistoclem Atheniensem, & Pheræum

Iasonem cæteris anteponunt. In primisq; uer

sutum & callidum factum Solonis, qui quo &

uicior uita eius esset, & plus aliquanto Reipu

blicæ prodesset, furere se simulauit. Sunt his aliq

multo

Enfelliz
in 4. dno.
905.
16. expleto dno
17. expleto dno
18. expleto dno
19. expleto dno
20. expleto dno
21. expleto dno
22. expleto dno
23. expleto dno
24. expleto dno
25. expleto dno
26. expleto dno
27. expleto dno
28. expleto dno
29. expleto dno
30. expleto dno
31. expleto dno
32. expleto dno
33. expleto dno
34. expleto dno
35. expleto dno
36. expleto dno
37. expleto dno
38. expleto dno
39. expleto dno
40. expleto dno
41. expleto dno
42. expleto dno
43. expleto dno
44. expleto dno
45. expleto dno
46. expleto dno
47. expleto dno
48. expleto dno
49. expleto dno
50. expleto dno
51. expleto dno
52. expleto dno
53. expleto dno
54. expleto dno
55. expleto dno
56. expleto dno
57. expleto dno
58. expleto dno
59. expleto dno
60. expleto dno
61. expleto dno
62. expleto dno
63. expleto dno
64. expleto dno
65. expleto dno
66. expleto dno
67. expleto dno
68. expleto dno
69. expleto dno
70. expleto dno
71. expleto dno
72. expleto dno
73. expleto dno
74. expleto dno
75. expleto dno
76. expleto dno
77. expleto dno
78. expleto dno
79. expleto dno
80. expleto dno
81. expleto dno
82. expleto dno
83. expleto dno
84. expleto dno
85. expleto dno
86. expleto dno
87. expleto dno
88. expleto dno
89. expleto dno
90. expleto dno
91. expleto dno
92. expleto dno
93. expleto dno
94. expleto dno
95. expleto dno
96. expleto dno
97. expleto dno
98. expleto dno
99. expleto dno
100. expleto dno

OFFICIORVM LIBER I.

79

multum dispares, simplices & aperti, qui nihil
ex occulto, nihil ex insidijs agendum putant, ue
ritatis cultores, fraudis inimici. Itemq; alij, qui
quiduis perpetiatur, cuius deseruiant, dum qd
uelint consequantur, ut Syllam, & M. Crassum
uidebamus. Quo in genere uersutissimū & pa
tentiūssimū Lacedemoniū Lysandrum accepi
mus. Contraq; Callicratide, qui prefectus clas
sis proximus post Lysandru fuit. Itemq; in ser
monibus alium quidem (quāuis prepotēs sit)
efficere, ut unus de multis esse uideatur. Quod

in Catulo & patre & filio, idemq; & in Q. Mu
tio Numantino uidimus. Audiui & ex maiori
bus natu hoc idem fuisse in P. Scipione Nafi
ca. Contraq; patrē eius, illum qui Tyberij Grac
chi conatus perditos uindicauit, nullam comi
tatem habuisse sermonis. Nec non Xenocratem
quidem seuerissimum philosophorum, ob eam
que rem ipsam magnum clarūque fuisse. In
numerabiles alia dissimilitudines sunt naturę
morumq; minime tamen uituperādorū. Ad
modum autem tuenda sunt sua cuiq; non uitio
sa, sed tantum propria, quo facilius decorum il
lud quod quærimus retineatur. Sic enim est fa
ciendum, ut cōtra naturam uniuersam nihil cō
tendamus, ea tamē seruata, propriam naturam
sequamur: Vt etiam si sint alia grauiora atque
meliora, tamē nos studia naturę nostrę regula

Simplici
tas.

Vafri &
ad oia uer
satiles.

Comitas
& affabili
tas.

Catuli
duo ser
mone po
pulares,
pater filio
dissimilis.

Xenocra
tes tristis.

Non fru
stra cum
natura pu
gnandum.
Horatiū

metia

Tu nihil
inuita di-
ces, faciēs
ue Miner-
ua.

Vt apud
Luciliū a
Mutio ri-
detur Al-
buti⁹ Che-
re Tite.

apud Luciliū

Propter

*primo & cunctis
et in deo*

*id est in deo
cunctis & cunctis
in deo*

in deo

*in deo
in deo
in deo*

Vlysses ad
tēpus oīa
ferens.

De off.
Calypso
Nympha.
Circe so-
lis filia.

De off.

De off.
De off.

metiamur. Neq; enim naturæ attinet repugna-
re, nec quicquam sequi, qd assequi nequeas. Ex
quo magis emergit quale sit decor; illud, ideo,
quia nihil decet inuita (ut aiunt) Minerua, id est
aduersante, & repugnante natura. Omnino si
quicquam est decoru, nihil est profecto magis,
quàm æquabilitas uniuersæ uitæ, tum singula-
rum actionum, quam conseruare non possis, si
alior; naturam imiteris, omittas tuam: Vt enim
sermone eo debemus uti, qui notus est nobis, ne
(ut quidam) Græca uerba inculcantes, iurē opti-
mo rideamur: sic in actiones omnemq; uitā, nul-
lam discrepantiam conferre debemus. Atq; hæc
differentia naturarū tantam habet uim, ut non
nunquam mortem sibiipsi consciscere alius de-
beat, alius in eadem causa non debeat. Non em
alia in causa M. Cato fuit, alia cæteri, qui se in
Aphrica Cæsari tradiderunt. Atqui cæteris for-
sit an uitio datum esset, si se interemissent, pro-
pterea q̄ eorum uita lenior & mores fuerāt fa-
ciliores. Catoni autē cum incredibilem tribui-

set natura grauitatem, eamq; ipse perpetua con-
stantia roborauisset, semperq; in proposito su-
sceptoq; consilio permansisset, moriendum po-
tius, q̄ tyranni uultus aspiciendus fuit. Quam
multa passus est Vlysses in illo errore diutur-
no, cum & mulieribus (si Circe, & Calypso mu-
lieres appellandæ sunt) inferuaret, & in omni
ser-

sermone omnibus affabilem & iucundum se esse uellet: Domi uero, etiam & contumelias seruorum ancillarumq; pertulit, ut ad id aliquando qd cupiebat, perueniret. At Ajax (quo animo traditur) millies oppetere mortem, quam illa perpeti maluisset. Quæ cõtemplantes expendere oportebit, quid quisq; habeat suum, eaque moderari, nec uelle experiri, quam se aliena deceant. Id enim maxime queng; decet, quod est cuiusq; suum maxime. Suum igitur quisque noscat ingenium, acremq; se & bonorum & uitiorum suorum iudicem præbeat: ne scenici plus q nos uideantur habere prudentiæ. Illi enim non optimas, sed sibi accomodatissimas fabulas eligunt. Qui enim uoce freti sunt, Epigonos, Meadeamq; qui gestu Menalippam, Clytemnestra. Semper Rutilius, quæ ego memini Antiopiam: non sepe Aesopus Aiace. Ergo histrio hoc uidebit in scena, quod non uidebit sapiens in uita. Ad quas igitur res aptissimi erimus, in his potissimum elaborabimus. Sin aliquando necessitas nos ad ea detruserit, quæ nostri ingenij non erunt, omnis adhibenda erit cura, meditatio, diligentia, ut ea si non optime, at non indecore facere possimus. Nec tam est enitendum, ut bona, quæ nobis data nō sint, consequamur, quam ut uitia fugiamus.

• Intelligendum est etiam. In decore disiudicando primum

Harū ho-
spicio ali-
quandiu
usus est, ut
procos u-
xoris pere-
deret.

Ajax sim-
plex & im-
paciens cõ-
tumeliæ.

47

Scenici hi
striones à
scena.
Epigoni
clamorosa
tragedia
de Thebis
captis.

Medea no-
ta.

Argumen-
tum à mi-
nore.

Clytemnestra

Thar qui abgo

pho faring pho

pho pho

primū natura hominis, deinde suum cuiusq; ingenii spectandū est. Itaq; hic uarietate ingeniorum tractat iuxta illud: Tu nihil inuita dices faciesue Minerva.

Et in C. Lælio.) Vide apud Silium Italicum Lælii descriptionem: Cum dulcia solueret ora, Aequabat Pylæ Nemeia uerba senectæ, libro XV.

Et periclé, summā.) De Pericle Thucydides lib. II.

Εκτὴν ὁ μὲν δυνατὸς οὐκ ἔστι τε ἀξιώματα καὶ τῇ γυνάμει, χρημάτων τε διαφανῶς ἀδωρότατον. Κατέχει δὲ πολλὸν ἐλευθέρως, καὶ οὐκ ἐχέινετο μάλλον ὅπως αὐτὸ ἢ αὐτὸς ἦγε, οὐδὲ δὲ μὴ κτώμενος οὐδὲ οὐ προσκόντων πλὴν δυνάμει, πρὸς ἡδὴ ἑαυτὴν π λίστην, ἀλλ' ἔχων ἐπ' ἀξιοσύνης καὶ πρὸς ὀργάνη π ἀνταπλήρω, ὅπως γὰρ αὐτὸς τὴν αὐτοῦ παρὰ κούρην ὕβρις διαρροῦντος λίστων, κατέπλησεν ὡς δὲ φοβερὸς, καὶ ἀποδίδωκεν αὐτὸν ἄλλοις, ἀνπαθίστην πάλιν ὡς δὲ διαρροῦν. Εἰργίετο τε λόγῳ μὲν δημοκρατίαν, ἔργῳ δὲ ὡς τὸ πρῶτον ἀνδρὸς ἀρχή.

Id est, Pollebat ille cum dignitate, tum consilio, minime omnium pecunia expugnabilis, plebem in officio liberaliter retinebat, neq; uero ex eius uoluntate pendebat, sed eam sibi parere cogebat. Nam cum bonis artibus potentiam adeptus esset, nihil erat cur asfentaretur multitudini. Eamq; sepe offendebat etiā: cum pro autoritate refragaretur. Proinde si quando temere audere eam animaduertit, metu incusso dicendo repressit. Contrā stulte formidantibus animū restituit. Videbaturq; in specie summa rerum penes populum esse. Verum re ipsa penes unum Periclē erat.

Themistocle Athēiensem.) De Themistocle ex Thucydide libro I. Nam inde Cicero & hæc & alia est mutuatus. Et quia personarum descriptiones apud historicos in primis obseruandæ sunt. & uel ad mores, uel ad eloquentiam multum conducunt, excerpimus.

Ἦν γὰρ ὁ Θ. μεγάλῃς βίβρασις καὶ φύσει καὶ ἰσχυρὸς δυνάμει, καὶ διαφανέστερος πᾶσι τοῖς μάλλον ἑτέροις ἀξίῳ. Δυνατὸς ὡς.

Θι, οἰκία γὰρ ξυῖος, καὶ οὐτε προμαθῶν ἐς αὐτῶν εὐδοίῃ
 οὐτ' ὠπμαθῶν, τῷ τε παροχρῆμα δι' ἰλαχίς βελῆς κρᾶ
 πς ὀνόμων, καὶ τῷ μελλόντων ὠπλήσων τῷ γινῶ
 μένς ἄρις ἡκάωψ. καὶ ἂ μὲν μετὰ χίρας ἔχει, καὶ ἔτι
 ἡγάθς διός τε· ὦρ δὲ ἀπέρῃ ἐκ, κρῖναι ἱκανῶς οὐκ ἀπῆλ
 λαῖς δὲ, τε ἂ μὲν ἢ· χίρα γὰρ ὅρ' ἀφανῖ ἐπ προίωρα μά
 λισα, καὶ δὲ ξύμπαν ἴπῃ φύσειως μὲν λυνάμεν, μελίσκος δὲ
 βραχὺ ἔπ, κρᾶτις δὲ οὐτ' αὐτοχιδιάζῃ τὰ λόντ' ἐ
 ἔγνις.

Id est, Erat Themistocles firmissimo naturæ robo
 re præditus, propter quod apud omnes eximia admi
 ratione merito fuit. Suapte enim ingenio, quod do
 ctrina neque exercuerat neque auxerat, præsentium
 & improvistarum rerū breuissima deliberatione egre
 gius erat æstimator, futura autem nemo unquam uef
 longius uel certius prospexit. Quæ tenebat, inq̃ ma
 nibus habebat, explicare potis erat. Incerta uero &
 obscura, donec deprendisset, non acquiescebat. In re
 rum delectu, quo facto, quodue præterito opus esset,
 nullis indicijs erat occultissimus, de quacunque re in
 cidisset, dicebat naturæ bonitate, negligentissime me
 ditatus. Neque quisquam hunc ex temporali in rebus
 necessarijs usu unquam uicit.

Et Phæzum Iasonem.) De Iasone, quem Phæzum
 ab oppido Thessalorum φέρως uocat, ubi imperauit
 paulo ante Philippum Macedonem. Nec est Argonau
 ta ille, de quo est in fabulis, ut quidam suspicati sunt.
 Extat autem eius elegans προσωπὸγραφία apud Xeno
 phontem libro VI. ad quam hic allusit Cicero, scri
 bens fuisse uafrum ingenium uiri.

Φρονιμὸς μὲν οὕτω στρατηγὸς ἐστίν, ὥς ὅτε λανθάνῃ, καὶ
 ὅτε φθάνῃ, καὶ ὅτε βιάζῃ, καὶ ὠπ χίρας, καὶ μάλα ἀφαιμαρτάνῃ·
 ἱκανὸς γὰρ ἐστὶ καὶ τοκοῖς ἀπὲρ ἡμέρας χιρῶν, καὶ ὅτε συνθῆ
 ἄρις, καὶ ἀπὸ πνοῦ κρησάμενος, ἅμα κρησθῇ, καὶ δὲ καὶ ἀνα
 παύσῃ.

παύσει χρῆναι ὅσον ἀφικνῶν, ἐν δ' ἂν ὁρμάσῃ. ἢ, ἐπεὶ δια-
πράξῃ) ἂν δὲ, οὗτος μετ' αὐτὸν διεξέτατο ἰσθμῶν. Ἐπὶ τῇ
δὲ, ὅσον ἐκρήναι τὸν ἀγαθόν τῇ πράξει οἱ στρατῶν, ἐκ-
πλῆξαι τὰς γνώμας αὐτῶν, ὥστε, ἐμμελέησιν πάντες οἱ
μετ' αὐτὸν, ὅτι ἐκ τῶν πόνων, ἐπὶ τὰ μαλακὰ γίγνεται, καὶ μὴ
ἐγκρατίζεσθαι γινώσκουσιν, ὡς ἐγὼ οἶδα τῶν πρὸς τὸ σῶμα ἰσθ-
μῶν, ὥστε οὐδὲ τῶν ἑαυτοῦ ἀχολίαν ἔχουσιν, ὅτι μὴ πράττειν αὐτὸ
δὲ δίδωκεν.

Id est: Catus adeo dux est, ut cum fallere hostem, aut anteuortere, aut ui adoriri instituit, haud ferè frustraretur. Noctu ac die iuxta paratus, ne tum quidè cum conuiuium agitat, ociosus. Nec antea acquiescit quàm eò quo tendit peruenerit, quàmquā effecerit quæ ex usu sunt. Ad eundem modum milites assuefecit, quibus prolixè indulget, ubi facinus aliquod egregium fecerunt: estquæ persuasum omnibus qui apud eam stipendia merent, uoluptatem atque ocium labore parari. Ipse uero omnium quos noui parcissime uoluptatibus fruitur, quare nec hæ morantur, quo minus recte res gerat.

Post Lyfandrum.) Vide Plutarchi Lyfandrum.

Nec non Xenocratem.) Tāta fuit seueritate, ut Plato sæpe diceret ei, σπένδεις χάρισι.

Epigonos.) Ἐπίγονοι nomen fabulæ, dicuntur autem ἱπίγονοι à Græcis posteri eorum qui Polynice duce ad Thebas occubuerant: hi duce Alcmeone postea renouarunt bellum, cuius belli meminere Diodorus Siculus in V. & Pausanias in Bæothis.

Menalippam.) Menalippa autem uterum ferens in carcerem coniecta est. Diodorus libro V.

Nec tam est enim.) Horatius:

Est uirtus uitium fugere & sapientia prima.

¶ Decorū ab his, quæ nobis fortuna attribuit, quæque nobis iudicio ipsi asciuiimus.

At

OFFICIORVM LIBER I.

AT duabus his personis, quas supra dixi,
 tertia adiungitur, quam casus aliquis, uel
 tempus imponit. Quarta etiā, quam nobismet
 ipsis iudicio nostro accommodabimus. Nam re
 gna, imperia, nobilitates, honores, diuitiæ, o
 pes, eaq; quę sunt his contraria, in casu sita, tem
 poribus gubernantur. Ipsi autem quam perso
 nam gerere uelimus, à nostra uoluntate profi
 ciscitur. Itaq; se alij ad philosophiā, alij ad ius
 ciuile, alij ad eloquentiam applicant, ipsarumq;
 uirtutū in alia alius mauult excellere. Quorum
 uero patres aut maiores in aliqua gloria presti
 terunt, eorum pleriq; in hoc genere laudis stu
 dent excellere, ut Q. Mutius, P. filius, in iure ci
 uili. Pauli filius Aphricanus in re militari. Qui
 dam autem ad eas laudes, quas à patribus acce
 perūt, addunt aliquā suam. Vt hic idem Aphri
 canus eloquentia cumulauit bellicam gloriam.
 Quod idē fecit Timotheus Cononis filius, qui
 cum belli laude nō inferior fuisset quā pater,
 ad eam laudem, doctrinę & ingenij gloriā adie
 cit. Fit autem interdum, ut nonnulli omiſſa imi
 tatione maiorum, suum quoddam institutū con
 sequantur. Maximeq; in eo plerunq; elaborant
 hi, qui magna sibi proponunt, obscuris orti pa
 rētib;us. Hęc igitur omnia cum quærimus, quid
 deceat, cōplecti animo, & cogitatione debem⁹.

Ac duabus his.) Quatuor gradus facit. Naturā:

F Suam

Alias, hi
 studēt ple
 runq; eo
 dem in ge
 nere lau
 dis excel
 lere.
 Que quis
 quę studia
 maxime
 sequitur.
 Conon in
 clyti dux
 Athenien
 sum.
 Timothe
 us etiā ora
 tor, Isocra
 tis discipu
 lus.

Homines
 noui.

Suam cuiusque indolem: Vitæ genus, in quod casu incidimus: Studium ad quod uoluntate nos contulimus.

Timotheus Cononis.) Isocrate præceptore usus est tam familiariter, ut etiam in castris eum habuerit.

¶ Constituendum genus uitæ & institutum.

IN primis autem constituendum est, quos nos & quales esse uelimus, & in quo genere uitæ, quæ deliberatio est omnium difficillima. Inci-

te enim adolescentia cui inest maxima imbecil-

litas consilij, tunc id sibi quisque genus ætatis de-

genda constituit, quod maxime adamauit. Ita

que antè implicatur aliquo certo genere cursu-

que uiuendi, quam potuit quod optimum esset

iudicare. Namque Herculem * Prodicus dicit (ut

est apud Xenophontem) cum primum pubesce-

ret (quod tempus à natura ad deligendum quam

quisque uitam uiuendi sit ingressurus, datum est)

exisse in solitudinem, atque ibi sedentem diu se-

cum, multumque dubitasse, cum duas cerneret ui-

as, unam uoluptatis, alteram uirtutis, utram in-

gredi melius esset. Hoc Herculi Iouis satu adi-

to, potuit fortasse contingere, nobis non idem

qui imitamur, quoscunque uisum est, atque ad eo-

rum studia institutaque impellimur. Plerumque au-

tem parentum præceptis imbuti ad eorum co-

suetudinem moremque deducimur: Alij multitu-

dinis iudicio feruntur, quæque maiori parti pul-

cherrima uidentur, ea maxime exoptant. Non

nulli tamen siue felicitate quadam, siue bonita-

te na-

quia nra imbi
allior abet rati
a pmm

transis

Excolo
Sinn d m
* Alias

Herculem
Prodicu
dictu est,
& cetera
Prodicu so
phistu de
Hercule fa
bula per
festiua.

Refertur
apud Xer
nophontè
libro II.
Memora
bilium.

Id
zentat gr
line m p

Alias ma
ioris indio
cio partis.

te naturæ, siue parentum disciplina, rectam ui-
 te secuti sunt uiuam. Illud autem maxime rarum
 genus est eorum, qui aut eccellente ingenij ma-
 gnitudine, aut præclara eruditione atq; doctri-
 na, aut utraq; re ornati, spacium etiam delibera-
 di habuerunt, quem potissimum uitæ cursum se
 qui uellent. In qua deliberatione ad suâ cuiusq;
 naturam, consilium est omne reuocandum. Nam
 cum in omnibus quæ aguntur, ex eo quo modo
 quilibet est natus (ut supra dictum est) quid deceat,
 exquirimus, tum in tota uitâ constituenda, mul-
 to est rei cura maior adhibenda, ut coltare in ui-
 tæ perpetuitate possimus nobismetipsis, nec in
 ullo officio claudere. Ad hanc autem ratione
 quoniâ maximâ uim natura habet, fortuna pro-
 ximam, utriusq; omnino ratio habenda est in de-
 ligendo genere uitæ, sed natura magis. Multo
 enim & firmitior est, & constantior, ut fortuna
 nonnunquam tanquam ipsa mortalis, cum im-
 mortali naturâ pugnare uideat. Qui igitur ad
 naturæ suæ non uitiosæ genus, consilium uiuen-
 di omne contulerit, is constantia teneat. Id enim
 maxime decet, nisi fortè se errasse intellexerit.
 In deligendo genere uitæ. Quod si acciderit (po-
 test autem accidere) facienda morum, instituto-
 rumq; mutatio est. Eâ igitur mutatione, si tem-
 pora adinuabunt, facilius commodiusq; faciemus.
 Sin minus, sensim erit, pedetentimq; facienda.

ut de Emerico
 de Emerico
 de Emerico
 de Emerico
 de Emerico

Enia interim
 dicitur obferuare
 tam quæmo de
 ruit de sit omni
 huius bona uita
 et ita facta est
 ma fabris
 maxime ipse

* Alias
 quæ quisq;
 est natus.

Perpetui-
 tate, id est, Collatio
 constantia, namque
 et fortis

Ratio in manu
 ratio habenda
 nre: qd fortis

NB
 qd est qd
 qd est qd

Quomo-
 do comu-
 radum ui-
 ta genus.
 imitatio in
 qd est qd

Monarchia est vitio gens sine omni pluri. h. natura
in fine h. quod non modo de: neq. omnib. depl. adu.
quod e. h. p. 2. 7

82 M. TVLLII CICERONIS ^{foris} ^{ref. veri}

Ut amicitias quæ minus delectet, & minus pro

bentur magis decere censent sapientes, sensim

dissuere, quâ repente præcidere. Commutato

autem genere vitæ, omni ratione curandum est,

ut id bono consilio fecisse uideamur. Sed quoni

am paulo ante dictum est imitandos esse maio

res, primum illud exceptum sit, ne vitia sint imi

tanda: deinde si natura non fere t ut quædâ imi

rari possint, ut superioris Africani filius, qui

hunc Paulo natum adoptauit, propter infirmi

tatem ualitudinis, non tam potuit patri similis

esse, quàm ille fuerat sui. Si igitur non poterit

causas defendere, siue populum cõcionibus te

nere, siue bella gerere, illa tamen præstare de

bebit, quæ erunt in ipsius potestate, iustitiam, si

dem, liberalitatem, modestiam, temperantiam,

quo minus ab eo id, quod desit, requirat. Opti

ma autem hæreditas à patribus traditur libe

ris, omnib. patrimonio præstantior gloria uir

tutis rerumq. gestarum, cui dedecori esse nefas

& uitium iudicandum est. Et quoniam officia

non eadem disparibus ætatibus tribuunt, aliaq.

sunt iuuenum, alia seniorum, aliquid etiâ de hac

distinctione dicendum est.

* In primis autem.) Præcipit de quarto gradu.

Namq. Herculeum Prodicus.) Prodicus rhetor fin

xit Herculi uoluptatem ac uirtutem adparuisse. Silus

in Scipione libro XV. imitatus.

Ad hanc autem.) Collatio ingenij & casus.

Sen

Hartung dixit
quomodo vitæ
gens ingreditur in
dam addit alim
sept. de amita
hont.

Repetitio

+ si nō est
autem & amita

et melior res
cuiuslibet
regula monarchia

Transitio ad dñg

Decorum
ab ætate.

Paritudo pñs

no nō ad auu

sed nō ad auu

omni e. d. h. p. 2. 7

decent:

Sensim diffuere.) Diffuere amicitias, sic præcepit & in libello qui de amicitia est.

¶ Adolescentiam quæ proprie deceant.

Est igitur adolescentis, maiores natu uere
 ri, ex hisq; deligere optimos & probatissi-
 mos, quorum consilio atque autoritate nitatur.
 Ineuntis enim ætatis incertitia, senum constituen-
 da & regenda prudentia est. Maxime autē hæc
 ætas a libidinibus arcenda est, exercendaq; in
 labore, patientiaq; & animi & corporis, ut eo-
 rum, & in bellicis, & ciuilibus officiis uigeat in-
 dustria. Atque etiā cum relaxare animos, & da-
 re se iucunditati uolent, caueant intemperanti-
 am, meminerint uerecundia, quod erit facilius
 si huiusmodi quoque rebus maiores natu inter-
 esse uelint.

* Est igitur adolescētis.) Hoc uero præceptū in pri-
 mis est necessarium, ut adolescēs & in studijs, & in in-
 stituenda uita proponat sibi aliquem, quem effingat.
 quemque exprimat summo studio. Ideo Vergilius de
 Pallante ait:

Sub te tolerare magistro

Militiam, & graue Martis opus, tua cernere facta
 Adsuescat, primis & te miretur ab annis.

Eadem apud Homerum de Achille.

¶ Senectutem quæ deceant maxime.

Senibus autem labores corporis minuendi,
 exercitationes animi etiam augendę uiden-
 tur. Danda uero opera ut & amicos & iuuentu-
 tem, & maxime Rempublicam consilio & pru-
 dentia quā plurimum adiuuent. Nihil autem

*Confabulantur hoc
 grande corpus
 s. quis. froni. no
 assum. ex. p. n.*

*in fronte mod. p. n.
 mod. filio. n.*

*Verecun-
 dia. ad. h. p. n. h. o. y.
 & p. n. h. o. y.*

et p. n. h. o. y. a p. n. h. o. y.

*Discipli-
 na.*

*et p. n. h. o. y. a p. n. h. o. y.
 et p. n. h. o. y. a p. n. h. o. y.*

Industria.

*et p. n. h. o. y. a p. n. h. o. y.
 et p. n. h. o. y. a p. n. h. o. y.*

et p. n. h. o. y. a p. n. h. o. y.

et p. n. h. o. y. a p. n. h. o. y.

et p. n. h. o. y. a p. n. h. o. y.

et p. n. h. o. y. a p. n. h. o. y.

et p. n. h. o. y. a p. n. h. o. y.

et p. n. h. o. y. a p. n. h. o. y.

et p. n. h. o. y. a p. n. h. o. y.

et p. n. h. o. y. a p. n. h. o. y.

et p. n. h. o. y. a p. n. h. o. y.

et p. n. h. o. y. a p. n. h. o. y.

et p. n. h. o. y. a p. n. h. o. y.

et p. n. h. o. y. a p. n. h. o. y.

et p. n. h. o. y. a p. n. h. o. y.

*Plautus. Mithel. et
hunc. et. p. d. m.
p. m. m. m. m.*

34 M. TULLII CICERONIS

*Senectus
debet. et. p. d. m.
p. m. m. m. m.*

Turpis res
desidiosa
senectus,
Luxurio-
sa turpi-
or, Libidi-
nosa tur-
pissima.

*Oratio:
Tempus. Senectus
les. Senectus se
in. Senectus.*

magis cauendum est senectuti, quam ne languo-
ri desidijs se dedat. Luxuria uero cu omni eta-
ti turpis, tum senectuti foedissima est. Si autem
& libidinum intemperantia accesserit, duplex
malum est, quod & ipsa senectus concipit dede-
cus, & facit adolescentium impudentiorem in
temperantiam.

• Senibus autem labores. Apud Homerum Nestor:
Βούλ' κ' αὖ μύθοισι τὸ κ' αὖ νῆας ἰσὶ νηὶόν τωρ.
• Magistratus personam quae debeat.

*se. et. p. d. m.
p. m. m. m. m.*

Privatum
quid de-
ceat.

*se. et. p. d. m.
p. m. m. m. m.*

A Cne illud quidem alienum est, de magi-
stratum, de priuatorum ciuium, de pere-
grinorum officijs dicere. Est igitur proprium
munus magistratus intelligere se gerere perso-
nam ciuitatis, debereque eius dignitatem & de-
cus sustinere, seruare leges, iura describere, &
ea fidei suae comissa, meminisse. Priuatum autem
oportet, a quo, & pari, cum ciuibus iure uiuere,
neque submissum & abiectum, nec lese efferente,
tum in Republica ea uelle quae tranquilla & ho-
nesta sint. Talem enim & sentire bonum ciuem, &
dicere solemus. Peregrini autem & incolae officium
est, nihil preter suum negocium agere, nihil
de alio inquirere, minimeque in aliena esse Repu-
blica curiosum. Itaque uere officia reperiuntur,
cum quaeret quid deceat, & quid aptum sit per-
sonis, temporibus, etatibus. Nihil est autem quod
tam deceat, quam in omni re agenda, consilioque
capiendo, seruare constantiam.

Hospitis
officium.

*se. et. p. d. m.
p. m. m. m. m.*

Deco

Decorum à cultu, motuque corporis.

Sed quoniam decorum illud in omnibus fa-
ctis, in corporis denique motu, & statu cerni-
tur, id positum est in tribus rebus, formosita-
te, ordine, ornatu ad actionem apto, difficilior
eloquendum, sed satis facile erit intelligi.

In his autem tribus continetur cura etiam il-
la, ut probemur his cum quibus & apud quos
uiuamus. His quoque de rebus pauca dicantur.

Quasdam inhoneſte uel fieri palam, uel aperte ne-
minari.

Pra ipsa uidetur habuisse rationem, quæ for-
mam nostram, reliquàmque figuram in qua es-
set species honesta, eam posuit in proptu. Quæ
autem partes corporis ad naturæ necessitatem
datae, aspectum essent deformem habituræ,
atque turpem, eas contextit, atque abdidit. Hanc
naturæ tam diligentem fabricam imitata est
hominum uerecundia. Quæ enim natura oc-
cultauit, eadem omnes, qui sana mente sunt,
remouent ab oculis, ipsique necessitati dant

operam, ut quàm occultissime pareant. Qua-
rumque partium corporis ulus sunt necessa-
rii, eas neque partes, neque earum usus suis
nominibus appellant, quodque facere non est
turpe (modo occulte) id dicere obicere non est.

Itaque nec actio rerum illarum aperta, petulanti-
a.

Et illud legimus.

ad d. 3. 3. 3.

F

uacat.

ad d. 3. 3. 3.

ad d. 3. 3. 3.

ad d. 3. 3. 3.

ad d. 3. 3. 3.

ad d. 3. 3. 3.

ad d. 3. 3. 3.

ad d. 3. 3. 3.

ad d. 3. 3. 3.

ad d. 3. 3. 3.

^{uacat} uacat, nec orationis obfcœnitas. Nec uero au-
^{diendi sunt} diendi sunt Cynici, aut fi qui fuerunt Stoici pe-
^{uereres} uereres Stoici ni-
^{hil dictu} hil dictu
^{putabant} putabant
^{obfcœnũ} obfcœnũ
^{qd factu} qd factu
^{turpe non} turpe non
^{effecit} effecit.

^{scœne} scœne. Liberis dare operam, re honeftũ est, no-
^{mine obfcœnum} mine obfcœnum. Pluraq; in eam sententiam ab
^{eisdem contra uerecundiam} eisdem contra uerecundiam disputantur. Nos
^{autem naturã} autem naturã sequamur, & omne quod abhor-
^{ret ab ipsa} ret ab ipsa oculorum auriumq; comprobatio-
^{ne, fugiamus} ne, fugiamus. Status, incessus, sessio, accubatio,
^{uultus, oculi, manuum motus, teneant illud de-} uultus, oculi, manuum motus, teneant illud de-
^{corum} corum. Quibus in rebus duo sunt maxime fu-
^{gienda} gienda: Ne quid effœminatũ aut molle, aut ne
^{quid durum aut rusticum sit} quid durum aut rusticum sit. Nec uero histrioni-
^{bus, oratoribusq;} bus, oratoribusq; concedendum est, ut his hæc

^{Gestus ne} Gestus ne
^{que mol-} que mol-
^{lis, neq; ru-} lis, neq; ru-
^{sticus.} sticus.

^{Exemplũ} Exemplũ
^{uerecun-} uerecun-
^{diz, & a} diz, & a
^{scena peti-} scena peti-
^{tum.} tum.

^{Exemplũ} Exemplũ
^{Romanũ} Romanũ
^{uerecun-} uerecun-
^{diz.} diz.

^{apta sint, nobis dissoluta} apta sint, nobis dissoluta. Scenicor; quidẽ mos,
^{tantam habet ueteri disciplina uerecũdiam, ut} tantam habet ueteri disciplina uerecũdiam, ut
^{in scena sine subligaculo prodeat nemo} in scena sine subligaculo prodeat nemo. Veren-
^{tur em, ne si quo casu euenerit, ut corporis par-} tur em, ne si quo casu euenerit, ut corporis par-
^{tes quædam aperiantur, aspiciantur non deco-} tes quædam aperiantur, aspiciantur non deco-
^{re} re. Nostro quidem more cum parentibus pube-
^{res filij, cum soceris quidem generi non lauan-} res filij, cum soceris quidem generi non lauan-
^{tur} tur. Retinẽda est igitur huius generis uerecun-
^{dia, præsertim natura ipsa magistra & duce} dia, præsertim natura ipsa magistra & duce

^{Principio corpor. no.)} Principio corpor. no.) Semina uerecũdię in natura

^{Quæ} Quæ

¶ Que forma uirum, que formam debeat, & quatenus utrique colenda, quis item gestus, qui motus decorus.

Cum autem pulchritudinis duo genera sunt, ^{formae} quorum in altero lenitas sit, in altero ^{et} dignitas, uenustatem muliebre[m] ducere debemus, dignitatem uirile[m]. Ergo & à forma remoueat[ur] omnis uiro non dignus ornatus, & huic simile uitium in gestu, motuque caueatur.

Nam & palæstrici motus sæpe sunt odiosiores;
& histrionum nonnulli gestus inepti non parvâ
offensione, & in utroque genere quæ sunt recta
& simplicita laudantur. Formæ autem dignitas
coloris bonitate tuenda est, color exercitatio-
nibus corporis. Adhibenda est præterea mun-
dicia, non odiosa, neque exquisita nimis, tantumq[ue]
fugiat agrestem & inhumanam negligentiam.

Eadem ratio est habenda uestitus. In quo sicut
in plerisque rebus mediocritas optima est. Cauē
dum est autem, ne aut tarditatibus utamur in
gressu mollioribus, ut similes pomparum feru
lis esse uideamur, aut in festinatiōibus suscipia
mus nimias celeritates. Quæ cum sunt anhel
tus molientur, uultus mutantur, ora torquētur,
ex quibus magna significatio fit, non adesse cō
stantiam. Sed multo etiam magis elaborandum
est, ne animi motus a natura recedat. Quod asse
quemur, si cauebimus ne in perturbationes, at
que exanimationes incidamus, & si attētos ani

Dignitas
uirorum.
Venuſtas
mulierũ.

Argumentum à minore.

Forma &
uestitus.
Mildities
media in
ter elegan
tiam untio
sam & a
greffe ne
oligentiā

Incessus
moderate
Pompam
in gubia
era & fi
mulachra
lentissimo
incesso ci
cūferunt.
Horatius
Sepe uelu
qui curre
bat fugiē
hostē, per
sepe uelu
qui luno
nis sacra
ferret.

F 5 MOS

1. *Ammonia*
 2. *Ammonia*
 3. *Ammonia*
 4. *Ammonia*
 5. *Ammonia*
 6. *Ammonia*
 7. *Ammonia*
 8. *Ammonia*
 9. *Ammonia*
 10. *Ammonia*
 11. *Ammonia*
 12. *Ammonia*
 13. *Ammonia*
 14. *Ammonia*
 15. *Ammonia*
 16. *Ammonia*
 17. *Ammonia*
 18. *Ammonia*
 19. *Ammonia*
 20. *Ammonia*
 21. *Ammonia*
 22. *Ammonia*
 23. *Ammonia*
 24. *Ammonia*
 25. *Ammonia*
 26. *Ammonia*
 27. *Ammonia*
 28. *Ammonia*
 29. *Ammonia*
 30. *Ammonia*
 31. *Ammonia*
 32. *Ammonia*
 33. *Ammonia*
 34. *Ammonia*
 35. *Ammonia*
 36. *Ammonia*
 37. *Ammonia*
 38. *Ammonia*
 39. *Ammonia*
 40. *Ammonia*
 41. *Ammonia*
 42. *Ammonia*
 43. *Ammonia*
 44. *Ammonia*
 45. *Ammonia*
 46. *Ammonia*
 47. *Ammonia*
 48. *Ammonia*
 49. *Ammonia*
 50. *Ammonia*
 51. *Ammonia*
 52. *Ammonia*
 53. *Ammonia*
 54. *Ammonia*
 55. *Ammonia*
 56. *Ammonia*
 57. *Ammonia*
 58. *Ammonia*
 59. *Ammonia*
 60. *Ammonia*
 61. *Ammonia*
 62. *Ammonia*
 63. *Ammonia*
 64. *Ammonia*
 65. *Ammonia*
 66. *Ammonia*
 67. *Ammonia*
 68. *Ammonia*
 69. *Ammonia*
 70. *Ammonia*
 71. *Ammonia*
 72. *Ammonia*
 73. *Ammonia*
 74. *Ammonia*
 75. *Ammonia*
 76. *Ammonia*
 77. *Ammonia*
 78. *Ammonia*
 79. *Ammonia*
 80. *Ammonia*
 81. *Ammonia*
 82. *Ammonia*
 83. *Ammonia*
 84. *Ammonia*
 85. *Ammonia*
 86. *Ammonia*
 87. *Ammonia*
 88. *Ammonia*
 89. *Ammonia*
 90. *Ammonia*
 91. *Ammonia*
 92. *Ammonia*
 93. *Ammonia*
 94. *Ammonia*
 95. *Ammonia*
 96. *Ammonia*
 97. *Ammonia*
 98. *Ammonia*
 99. *Ammonia*
 100. *Ammonia*

mos ad decori conseruationem tenebimus. **M**os autem animorum duplices sunt, alteri cogitationis, alteri appetitus. Cogitatio in uero exquirendo maxime uersatur. Appetitus impellit ad agendum. Curandum est igitur, ut cogitatione ad res quae optimas utamur. Appetitum rationi obedientem praebamus.

* Cum autem pulchritudinis.) Habitus.

legit 4: libro 6. Notum: Cauendum est autem.) Incessus.

¶ Duplex orationis genus, rhetoricum, & quidianum.

ET quoniam magna uis orationis est, ea quoque duplex, altera contentio, altera sermo. Contentio disceptationibus tribuatur iudiciorum, concionum, senatus. Sermo in circulis

disputationibus, congressionibus familiarium uersetur, persequatur etiam conuiuia. Contentio

nis praecepta rhetorum sunt multa, nulla sermonis, quamquam, haud scio an possint haec quoque esse. Sed dicere studio inueniuntur magistri, hinc autem, qui studeant sunt nulli, rhetorum turba referta omnia. Quamquam quae uerborum sententiarumque praecepta sunt eadem ad sermonem pertinebunt. Sed cum orationis indicem uocem habeamus, in uoce autem duo se

quamus, ut clara sit, ut suauis, utrumque omnino a natura petendum est: uerum alterum exercitatio augebit, alterum imitatio presse loquentium & leniter. Nihil aliud fuit in Catulis, ut eos exquisito iudicio putares uti literarum, quam

exquisito iudicio putares uti literarum, quam

Cogitatio.
Appetitus.

Ea nemo docet, quae nulli cupiunt discere.
Sermo purus & cum dignitate.
Pronuntiatio cuiusmodi.

Catuli patris & filii.

crane

OFFICIORVM LIBER I.

erant literati, sed & alij. Hi autem optime uti de quibus lingua Latina putabantur. Sonus erat dulcis, li

teræ neq; expresse, neq; oppresse, ne aut obscu- rum esset, aut putidum. Sine contentione uox,

nec languens nec canora. Vberior oratio L. Crassi, nec minus faceta, sed bene loquendi de

Catulis opinio non minor. Sale uero conditus & facetijs Cæsar. Catuli fratris pater uicit oēs,

ut in ipso illo forensi genere dicendi contentio nes aliorū, sermone uinceret. In omnibus igit

his elaborandum est, si in omni re, quid deceat exquirimus.

* Sermo in circulis.) Comitas laudata in Ennii car mine apud Gellium libro XII. capite IIII.

In uoce autem.) Primum præceptum.

¶ Sermo familiaris, quemadmodum moderandus.

SIt igitur hic sermo (in quo Socratici maxi me uigent) lenis, minimèque pertinax,

insit in eo lepos. Nec uero tanquam in posses sionem suam uenerit, excludat alios: sed cum re

liquis in rebus, tum in sermone cōmuni, uicissi tudinem non iniquam putet. At uideat in pri

mis quibus de rebus loquatur, si serijs, seuerita tem adhibeat: si iocosis, leporem. In primis pro

uideat, ne sermo uitium aliquod indicet in se moribus. Quod maxime tum solet euenire, cum

studiose de absentibus detrahēdi causa, aut per ridiculū, aut seuerè, aut maledicè, cōtumelioseq;

dicitur. Habentur autē plerunq; sermones, aut de do

Putidum

id est, odi

osum, &

affectatū.

Conditus

deest in ue

tusto codi

ce.

Aliter, ex

cellunt.

Nec acer

bus ne per

tinax, ne

insulsus

ne immo

dic, ut rea

bus acco

modus, ne

obtrecta

torius.

Vt hone

stis de re

bus,

de do

redit ad ser

De ab sentibus

M. TVLLII CICERONIS

Ne uagus
& inæqua
lis.

de domesticis negotiis, aut de Republica, aut
de artium studiis & doctrina. Danda igitur ope

7. emendo de
Ne conc
tanor
Be
m
pore de
in d
Deo

ra est, ut si etiã aberrare ad alia cœperit, ad hec
reuocetur oratio. Sed utcumq; aderunt res, (ne

que enim omnes iisdem de rebus, nec in omni
tempore, nec similiter delectamur) animaduer

tendum est etiam quatenus sermo delectatio

nem habeat, & ut incipiẽdo ratio fuerit, ita sit
desinendi modus. Sed quoniam in omni uita re

ctissime præcipit, ut perturbationes fugiamus,
id est, motus animi nimios rationi non obtem

perantes: sic eiusmodi motibus, sermo debet ua
care, ne aut ira existat, aut cupiditas aliqua, aut

pigritia, aut ignauia, aut tale aliquid appareat.
Maximeq; curandum est, ut eos, quibus cum ser

monem conferemus, & uereri, & diligere uidea
mur. Obiurgationes etiam nonnunquam inci

dunt necessariae, in quibus utendum est fortasse
& uocis contentione maiore, & uerborum gra

uitate acriore. Id agendum etiam est, ut ne ea fa
cere uideamur irati, sed ut ad urẽdum, & secan

dum, sic ad hoc genus castigandi raro, inuiti
ueniemus: nec unq; nisi necessario, si nulla repe

rietur alia medicina. Sed tamen ira procul ab
sit, cum qua nihil recte fieri, nihil cõsiderate po

test. Magna autem parte clementi castigatione
licet uti, grauitate tamen adiuncta, ut & seueri

tas adhibeatur, & contumelia repellatur. Atq;

etiam

etiam illud ipsum, quod acerbitatis habet obiurgatio, significandum est ipsius id causa, qui obiurgetur susceptum esse. Rectum est aut etiam in illis contentionibus, quæ cum inimicissimis fiunt, etiam si nobis indigna audiamus, tamen gravitatem retinere, iracundiam repellere. Quæ enim cum aliqua perturbatione fiunt, neque ea constanter fieri possunt, nec ab his, qui adsunt approbari. Deforme etiam est, de seipso prædicare, falsa præsertim, & cum irrisione audientium, imitari militem gloriosum.

* Sit igitur hic sermo.) Congeries præceptorum. Habentur autè plerunque.) Argumenta sermonis. Obiurgationes etiam.) Plautus in Trinummo: Ne amicum castigare ob meritam noxiam, immane est facinus, verum in ætate necessarium.

Sed tamen ira.) Vergilius: Furor iræque mentem præcipitant.

¶ In ædificijs extruendis, quæ modus.

ET quoniã omnia persequimur (uolumus quidem certe) dicendum est etiam, qualem hominis honorati, & principis domũ placeat esse, cuius finis est usus, ad quem accommodanda est ædificandi descriptio, & tamen adhibenda dignitatis commoditatisque diligentia. C. C. Octavius (qui primus ex illa familia consul factus est) honori fuisse accepimus, quod præclaram ædificasset in palatio, & plenam dignitatis domum, quæ cum vulgo uiseretur, suffragata domino nouo homini ad consulatum pervenit.

C. Octavius ex gente prima consul.

ab a familia p taba

virtute: et p taba

venit ad consulatum

Ignomini tabatur. Hanc Scaurus demolitus, accessionem
 am, quod adiunxit ædibus. Itaq; ille in suam domum con
 a cōsulatu sulatum primus attulit: Hic summi & clarissimi
 repulsus, uiri filius in domum multiplicaram, non repul
 tē, qare sam solum retylit, sed ignominiam etiam & ca
 perundam lamitatem. Ornanda est enim dignitas domo,
 reus. 49 non ex domo dignitas tota querenda. Nec do
 Domus o mo dominus, sed domino domus honestanda est.
 ptimatis, Et ut in cæteris habenda ratio, non sui solū sed
 neq; angu etiam aliorū, sic in domo clari hominis, in quā
 sta neque maista.

30 & hospites multi recipiendi, & admittenda ho
 minum cuiusq; generis multitudo, adhibenda est
 cura laxitatis. Aliter em̄ ampla domus dedeco
 ri dño sæpe fit, si est in ea solitudo, & maxime
 si aliquando alio domino solita est frequentari.
 Odiosum est enim cum a prætereuntibus dici
 tur. O domus antiqua, & dominare domino q
 dispari. Quod quidem his temporibus in mul
 tis licet dicere. Cauendum est etiam (præsertim
 si ipse ædifices) ne extra modum, sumptu, & ma
 gnificentia prodeas, quo in genere multum ma
 li etiam in exemplo est. Studiosè enim plerique
 (præsertim in hanc partem) facta principum
 32 imitant. Vt L. Luculli summi uiri uirtutē quis
 at quàm multi uillarum magnificentiam imita
 ti sunt. Quarum quidem certe est adhibendus
 modus, ad mediocritatēque reuocandus, ea
 dēque mediocritas ad omnem usum cultūque

Epoëta q
 piam sum
 ptus uerfi
 culus uide
 tur.
 Antiquā
 aut nobilē
 dixit &
 angustā.

OFFICIORVM LIBER I.

que uitæ referenda est. Sed hæc hæctenus.

* Cuius finis est usus.) Modus in ædificando.

Et tamen adhibenda.) Xenophon in Oeconomico
damnat φιλοκοσμούς.

¶ Tria omni in uita seruanda.

IN omni autē actione, suscipienda & tria sunt
& tenenda. Primum, ut appetitus rationi pa-
reat, quo nihil est ad officia conseruanda acco-
modatius. Deinde ut animaduertatur quāta il-
la res sit, quam efficere uelimus, neu maior, ne-
ue minor cura, & opera suscipiatur, q̄ causa po-
stulet. Tertium est, ut caueamus, ut ea quæ per-
tinent ad liberalitatem, specie & dignitate mo-
derata sint. Modus autem est optimus, decus
ipsum tenere (de quo ante diximus) nec progre-
di longius. Horum tamen trium præstantissi-
mum est appetitum obtemperare rationi.

* In omni autem.) ἐπιλογος.

¶ Decorum à loco, ac tempore.

DEinceps de ordine rerum, & tempore op-
portunitate dicendum est. Hæc autē scien-
tia continet eam quam Græci *ἐπιλογιστική* nominat,
nō hæc quam interpretamur modestiam, quō
in uerbo modus inest. Sed illa est *ἐπιλογία*, in qua
intelligitur ordinis conseruatio. Itaq; ut eandē
nos modestiā appellemus, sic definitur à Stoi-
cis, ut modestia sit scientia earum rerum, quæ
agentur, aut dicetur, loco suo collocandarum.

Itaq;

Eutaxia
quæ eadē
modestia
quid sit.
Modestia
definitio.
Ordo desi-
nitur.
ἐὐταξία
quæ Latī-
ne oppor-
tunitas
quid.

Itaq; collectio

Itaq; uideatur eadem uis ordinis & collocatio
 nis fore. Nam & ordinem sic definiunt, compo-
 sitionem rerum aptis, & accommodatis locis.
 Locum autem actionis, opportunitate tempo-
 ris esse dicunt. Tempus autem actionis oppor-
 tunum, Græce *εὐκαιρία*, Latine appellatur occa-
 sio. Sic fit ut modestia hæc quæ interpretamur
 ita ut dixi, scientia sit opportunitatis idoneæ
 ad agendum temporum. Sed potest esse eadem
 prudentiæ definitio, de qua principio diximus.
 Hoc autem loco de moderatione & temperan-
 tia & alijs similibus uirtutibus quaerimus. Ita-
 que quæ erant prudentiæ propria, loco suo di-
 cta sunt. Quæ autem harum uirtutum, de qui-
 bus iamdudum loquimur, quæ pertinent ad ue-
 recundiam, & ad eorum approbationem, qui-
 bus cum uiuimus, nunc dicenda sunt.

Deinceps de ordine.) Quomodo circumstantiæ ua-
 rient officia. Therfites obiurget Agamemnonem, se-
 ditiosum est: faciat idem Nestor, uidebitur e Republi-
 ca fieri.

Εὐταξία.) *Εὐταξία* ordinis obseruatio.

Εὐκαιρία.) *Εὐκαιρία* temporis obseruatio.

Sed potest esse.) Id est, est sanè prudentia cum mo-
 destia cognata. Sed modestiā hætenus uocamus qua-
 tenus gestus ipsos, & tanquam illam actionem *ἡγεμονία*
ἡγεμονία gubernat.

¶ Quid quo loco ac tempore deceat, dedecetq;.

Indecorū
 aut in re-
 seria nu-
 gari aut

Talis est igitur ordo actionum adhiben-
 dus, ut quemadmodū in oratione constan-
 ti, sic in uita, sint omnia inter se apta & conue-
 niens.

OFFICIORVM LIBER I. 95

niētia . Turpe est enim & ualde uitiosum, in re
 seuera, cōuiuio dignum, aut delicatum aliquem
 inferre sermonem . Bene Pericles, cum haberet
 collegam in prætura Sophoclem poetam, hijs
 de cōmuni officio cōuenissent, & casu formosus
 puer præteriret, dixissetq; Sophocles: O puerū
 pulchrum Pericle . At enim pretorem Sophocles
 decet, non solum manus, sed etiam oculos absti-
 nentes habere . Atq; hoc idem Sophocles, si in
 athletarum approbatione dixisset, iusta repræ-
 hensione caruisset . Tanta uis est & loci, & tem-
 poris, ut si quis cum causam sit acturus in itine-
 re, aut in ambulatione secū ipse meditetur, aut
 si quid aliud attentius cogitet, non reprehē-
 datur . At hoc idem si in cōuiuio faciat, inhumā-
 nus uideatur, in scitia temporis . Sed ea que mul-
 tum ab humanitate discrepant, ut si quis in fo-
 ro cāntet, aut si qua est alia magna peruerfitas
 facile apparēt, nec magnopere admonitionem
 & præcepta desiderant . Quæ autem parua ui-
 dentur esse delicta, neq; à multis intelligi pos-
 sunt, ab his est diligentius etiam declinandum .

Ut in fidibus aut in tibijs, quāuis paululū di-
 screpēt, tamen id à sciente animaduerti solet .
 sic uiuēdum est in uita, ne forte quid discrepet,
 uel multo etiam māgis, quo maior & melior a-
 ctionum quā sonoriū concētus est . Itaq; ut in
 fidibus musicorum aures uel minima sentiunt, portet à
 G sic

in re ioco

sa seriū est

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

se. 3. 43. 1. 1. 1.

loco ac tē
pore dis-
sentire.

14

sic nos (si acres ac diligentes iudices esse uolu-
mus, animaduersoresq; uitiorum) magna intel-
ligemus sæpe ex paruis. Ex oculorum obtutu,
superciliorum aut remissione, aut cōtractione,
ex mœstitia, ex hilaritate, ex risu, ex locutione,
ex reticentia, ex contentione uocis, ex submis-
sione, ex cæteris similibus facile iudicam⁹ quid
apte eorum fiat, quid ab officio, naturaq; discre-

pet. Quo in genere non est incommodum, qua-
le quodq; eorum sit, ex alijs iudicare, ut si quid
dedecet illos, uitemus & ipsi. Fit enim, nescio
quo modo, ut magis in alijs cernamus quàm in
nobismetipsis, si quid delinquitur. Ita facillime
corriguntur in discendo, uitia quorum imitan-
tur (emendandi causa) magistri. Nec uero alie-
num est ad ea eligenda, quæ dubitationem asse-
runt, adhibere doctos homines, uel etiã usu pe-
ritos, & quid his de unoquoque genere officij
placeat exquirere. Maior enim pars eo ferè de-
ferri solet, quò à natura ipsa deducitur. In qui-
bus uidendum est, nò modo quid quisq; loquat;
sed etiam quid quisq; sentiat, atq; etiam qua de
causa quisque sentiat. Ut enim pictores, & hi
qui signa fabricatur, ut ueri etiam poetæ, suum
quisque opus à uulgo considerari uult, ut si quid
reprehensum sit à pluribus, id corrigatur, hisq;
& secum & cum alijs, quid in eo peccatum sit,
exquirunt, sic aliorum iudicio permulta nobis
facien-

Id de apel
leresert
Plinius &
de Maro
ne item li-
teris pro-
ditum.

facienda & non facienda, & imitanda & corrigenda sunt. Quæ uero more aguntur, & institutis ciuilibus, de his nihil est præcipiendum. Illa enim ipsa præcepta sunt. Nec quenquam hoc errore duci oportet, ut si quid Socrates aut Aristippus contra morem, consuetudinemque ciuilem fecerint, locutiue sint, idem sibi arbitretur licere. Magnis illi, & diuinis bonis hanc licentiam adsequebantur. Cynicorum uero ratio tota est eijcienda. Est enim inimica uerecundiæ, sine qua nihil rectum esse potest, nihil honestum. Eos autem, quorum uita perspecta in rebus honestis atque magnis est, bene de Republica sentientes ac bene meritos, aut merentes, sicut aliquo honore & imperio affectos, obseruare & colere debemus. Tribuere etiam multum senectuti. Cedere ius, qui magistratum habebunt, habere delectum ciuis, & peregrini. In ipso quoque peregrino priuatimne, an publice euenerit. Ad summam (ne agam de singulis) communem totius generis humani hominum conciliationem, & consociationem, colere, tueri, seruare debemus.

Turpe est autem.) De temporibus.

Sic uiuendum.) Similitudo.

Fit enim nescio.) Catullus: Sed non uidemus Mantica quid in tergo est.

Ut enim pictores.) Similitudo.

Quæ artes, & qui quæstus sordidi, qui contra liberales.

Alias mutanda.

Horatius

Ois Aristippus de

cuit cor

tor.

Socrates

reus factus.

qd Atheni

epulum in

stituta co

temneret.

Cynicorum

institutum,

quonia ab

horret ab

humana

uerecundia

renunciu.

Quid ere

ga quanc

personam

deceat.

anarforuhaloflo.

Repi rob-lato

Iam de artificijs, & quaestibus, qui liberales habendi, qui sordidi sint, hoc fere accipimus. Primum improbantur hi quaestus, qui in odia hominum incurrunt, ut portitorum, & forneratorum: Illiberales autem, & sordidi quaestus mercenariorum omnium, quorum opera,

non quorū artes emuntur. Est enim in illis ipsa merces, auctoramentum seruitutis. Sordidi etiam putandi, qui mercantur à mercatoribus, quod statim uendant. Nihil enim pronciunt, nisi ad modum mentiātur. Nec uero quicquam est turpius uanitate. Opificesq; omnes in sordida arte uersantur. Nec uero quicquam ingenuum potest habere officina, minimeq; artes probande,

quæ ministræ sunt uoluptatum, cietarij, lanij, coqui, sartores, piscatores, ut ait Terentius. Adde his si placet, unguetarios, saltatores, torumque ludū salarium. Quibus autem artibus aut prudentia maior inest, aut non mediocris utilitas queritur, ut medicina, ut architectura, ut doctrina rerum honestarum, hæ sunt his, quorum ordini conueniunt honestæ. Mercatura autem, si tenuis est, sordida putanda est. Sin magna & copiosa, multa undiq; apportans, multiscq; sine uanitate impartiens, non est admodum uituperanda. Atq; etiam si latiora quaestu, uel contenta potius, ut sæpe ex alto in portum, ex ipso portu se in agros possessionesq; contulerit, uidetur

Ex altro,
id est, e
mari.

119 confertur ad agendum.
OFFICIORVM LIBER I. 99

detur iure optimo posse laudari. ^{ex d. 10. p. 11. alio} Omnium au- ^{Laus agri}
tem rerum ex quibus aliquid exquiritur, nihil ^{cultura.}

est agricultura melius, nihil uberius, nihil dul- ^{est optimi}
cius, nihil homini libero dignius. De qua, quo- ^{ex d. 10. p. 11. alio}
niam in Catone Maiore satis multa diximus, ^{ex d. 10. p. 11. alio}
illinc assumes, quæ ad hunc locum pertinent. ^{ex d. 10. p. 11. alio}

* Iam de artificijs.) Opificia & quæstus.

Qui mercantur quod statim uendant,) li sunt πρὸ
πῶλοι.

¶ E duobus honestis, utrum honestius.

^{πῶλοι.} ^{ex d. 10. p. 11. alio} ^{ex d. 10. p. 11. alio} ^{ex d. 10. p. 11. alio}
Sed ab his partibus, quæ sunt honestatis, 35
quemadmodum officia ducuntur, satis ex
positum uidetur. Eorum autē ipsorum, quæ ho- ^{ex d. 10. p. 11. alio}
nesta sunt, potest incidere sæpe contentio, & cō- ^{ex d. 10. p. 11. alio}
paratio de duobus honestis, utrum honestius.
Qui locus est à Panætio prætermisus. Nam cū
omnis honestas manet à partibus quatuor, qua- ^{ex d. 10. p. 11. alio}
rum una sit cognitionis, altera communitatis, ^{ex d. 10. p. 11. alio}
tertia magnanimitatis, quarta moderationis, ^{ex d. 10. p. 11. alio}
hæc in deligendo officio inter se comparentur,
neceffe est. Placet ergo aptiora esse naturæ ea ^{ex d. 10. p. 11. alio}
officia, quæ ex communitate, quàm ea, quæ ex ^{ex d. 10. p. 11. alio}
cognitione ducantur. Idq; hoc argumento con- ^{ex d. 10. p. 11. alio}
firmari potest. Quod si contigerit ea uita sapiē- ^{ex d. 10. p. 11. alio}
ti, ut omnium rerum affluētibz copijs ditetur, ^{ex d. 10. p. 11. alio}
quàmuis omnia quæ cognitione digna sint, sum- ^{ex d. 10. p. 11. alio}
mo ocio secum ipse cōsideret & contempletur, ^{ex d. 10. p. 11. alio}
tamen si solitudo tanta sit, ut hominem uidere ^{ex d. 10. p. 11. alio}
non possit, excedat ē uita. Princepsq; omnium ^{ex d. 10. p. 11. alio}

^{ex d. 10. p. 11. alio} ^{ex d. 10. p. 11. alio} ^{ex d. 10. p. 11. alio}
Iustitiæ of-
ficia potio-
ra officiis
prudētiz.

^{ex d. 10. p. 11. alio} ^{ex d. 10. p. 11. alio}
exempta ab
experiētia.

^{ex d. 10. p. 11. alio} ^{ex d. 10. p. 11. alio}
Alia ratio

G 3 uir-

Sapientia gignit offa communicatione

Sapientia est prima virtus: Ergo prima virtus est quae gignat offa:

100

M. TULLII CICERONIS

Sapientia
rerum in-
telligibili-
um.

Prudentia
rerum agen-
darum.

Sapientia prima

virtutum est illa sapientia, quam Graeci uo-

cant. Prudentiam enim, quam Graeci

aliā quādam intelligimus, quae est rerum ex-

petendarum fugiendarumque scientia. Illa au-

tem sapientia (quam principem dixi) rerum est

diuinarum atque humanarum scientia, in qua

continetur deorum & hominum cōmunitas, &

societas inter ipsos. Ea si maxima est (ut est cer-

te) necesse est quod à cōmunitate ducatur of-

ficiū, id esse maximum. Etenim cognitio con-

templatioque naturae manā quodammodo at

que inchoata sit, si actio nulla rerum consequa-

tur. Ea uero actio in hominum commodis tuen-

dis maxime cernitur. Pertinet igitur ad societa-

tem generis humani. Ergo haec cognitioni an-

teponenda est. Atque id optimus quisque re ipsa

ostendit & iudicat. Quis est enim tam cupidus

in perspicienda, cognoscendaque rerum natura,

ut si ei tractanti, contemplanti res cognitio-

ne dignissimas, subito sit allatum periculum, di-

scrimenque patrie, cui subuenire opitulanti pos-

sit, non illa omnia relinquat, atque abiciat, etiā

si dinumerare se stellas, aut metiri mundi ma-

gnitudinē posse arbitraretur. Atque hoc idem

in parentis, in amici re, aut periculo fecerit.

Quibus rebus intelligitur, studiis officiisque sciē-

tiae, praepōnenda esse officia iustitiae, quae perti-

nent ad hominum charitatem, qua nihil homi-

ni de-

aid debet esse antiquius. Atq; illi ipsi quorum stu Antiqui,
 dia uitaeq; omnis in rerum cognitione uersata id est, cha-
 est, tamē ab augendis hominum utilitatibus & rarius. *De fine h
 comodis non recesserunt. Nam & erudiere mul- Dion.*
 tos, quo meliores ciues, utilioresq; in rebus suis *Ex polino*
 publicis essent, ut Thebanū Epaminundam Ly *Exemplū*
 sias Pythagoreus: Syracusium Dionem Plato, Epamin-
 multiq; multos. Nosq; ipsi quicquid ad Rempu das dux *palm. p. fin
 blicam attulimus (si modo aliquid attulimus) a royob.*
 doctoribus atq; doctrina instructi, ad eam & *Remont*
 ornati accessimus. Neq; solum uiui, atq; prae sen *p. fin*
 tes studiosos discendi erudiunt atq; docent: sed *monit. calis*
 hoc idem etiam post mortem monumentis lite *si monit. etia p. fin*
 rarum assequuntur: Nec enim locus ullus prae- *los*
 termisus est ab his, qui ad leges, qui ad mores, *l. tractant*
 qui ad disciplinā Reipublicae pertinet, ut oculū *Dion Sy*
 suum ad nostrum negotium contulisse uidean- *racusan*
 tur. Ita illi ipsi doctrinae studiis & sapientiae de *a Plato*
 diti ad hominum utilitatem, suam prudentiam, *ne.* *Comphio*
 intelligentiāque potissimum conferunt. Ob *p. fin*
 eam etiam causam eloqui copiose (modo prae- *ad comu*
 denter) melius est, quā uel acutissime sine elo- *nitatis cō*
 quentia cogitare, quod cogitatio in seipsa uer *moda uti*
 titur, eloquentia uero complectitur eos, qui- *lior, q con*
 bus cum communitate iuncti sumus. Atque ut *tēplatio.*
 apum examina, non fingendorum fauorum *Cōmuni* *p. fort*
 causa congregantur, sed cum congregabilia *tatem ma* *log. m. h*
 natura sint, fingunt fauos: sic homines ac multo *gis ac pri* *7. 8. 8.*
 ideo eū dī

G 4 etiam

intelligeremur similitudo q
 mont nos apud pae
 sing nati

scimus ut etiam magis natura congregati adhibent au-
 sociatē ^{omnes} gedi cogitandiq; solertiam. Itaq; nili ea uirtus,
 diuicem⁹ quæ constat ex hominibus tuendis, id est, ex so-
 cietate generis humani, attingat rerum cogni-
 tionem, soliuaga cognitio, & ieiuna uideatur.
 ut cogno- Item magnitudo ^{habundantia} animi remota à communita-
 scamus, id te, coniunctione⁹ humana, feritas sit quædam
 acutissi- & immanitas. Ita fit, ut uincat cognitionis stu-
 ma meta.

*De
forti-
tine*

*Confutatio
ab etioro*

Expo

Virgula di quæ ad uictum cultumq; pertinent, quasi uirgu-
 uina id ē, la diuina (ut aiunt) suppeditarentur, tum opti-
 citra nor mo quisq; ingenio negocijs omnibus omisis, to-
 strā operā tum se in cognitione, & scientia collocaret.
 prouerbia

*De
Inimici natu-
rals homin*

*Oppa offa
horis*

Non est ita: Nam & solitudinem fugeret, & so-
 ciū studiū quæreret, tum docere, tum discere uel
 let, tum audire, tum dicere. Ergo omne officiū
 quod ad coniunctionem hominum, & ad socie-
 tatem tuendam ualeat, antepōnedum est illi offi-
 cio, quod cognitione & scientia continetur.

* Sed ab his.) Collatio uirtutum. Porro præferun-
 tur hę, quibus cōmunis societas hominum inter ipsos
 conseruatur. Est itaq; iustitia in fastigio uirtutum.

Nam & erudire.) Quid literati conferant in com-
 muni quamquam non gerant Respublicas. (scatur.
 Ita fit ut uincat.) Obiter disputat unde societas na-
 glio

solere dubitare, honestumne an turpe sit, sed etiam duobus propositis honestis, utrum honestus. Hic locus à Panætio est (ut supra dixi) prætermisus. Sed ad reliqua pergamus.

* Illud forsitan quærendum. Societas ita seruetur, ut uerecundia tamē seu modestia non uioletur.

Parefactus est.) *Επιλογος*. Summe sunt uirtutes quæ conseruant communem societatem.

M. T. Ciceronis Officioꝝ libri I. FINIS.

VOCES ALIQVOT ANNOTATAE

ex Officijs M. T. per Erasmiū, ex præfatione.

- 1 Communis est omnium philosophoꝝ.) Cum dicamus, hoc mihi cum illo cōmune est. Commune tamē omniū dicitur, potius q̃ omnibus. Etia si in eodē hoc libro scripsit: Multa em̃ ciuibꝝ inter se cōmunia, nec reciproci seruata proprietate, si modo locus men
2 Hic si sibi ipse consentiat.) Consensit (do uacat, sit sibi, qui constat sibi suisq̃ similis est. Vtrunq̃ recte dicimus: Consentit illi, & consentit cum illo.

Ex primo libro annotationes.

- 3 Auemus aliquid audire.) Auere pro cupere, uidēs & oratoribus usurpatum.

- 4 Perspicientia ueri.) Hoc annotaui quod rarius est. Perspicientia sicut intelligentia.

- 5 Hisq̃ temere assentiamur.) Assentimus hominibꝝ cui credimus, & assentimur rebus, quas credimus, ut si quer ex hoc loco.

- 6 Qua societas hominum inter ipsos.) Ipse pronomen, proximum est nature reciprocorum. Ideoq̃ hoc loco ponitur ubi uero reciprocatio non est, sed quidam illi simillimum.

- 7 Vel benignitatē.) Hic palā docet M. Tullius benignitatem nō significare mansuetudinē, quemadmodum uulgus putat, sed beneficentiā ac liberalitatem.

- 8 Iustum dicit, non tantum, qui suum cuique reddit, uerum etiam probum, omniq̃ uirtute præditum, more Hebræorum.

- 9 Occupatio.) Qua rem uacua usurpamus primi.
 10 Conditione.) Pro conuentione.
 11 Ad usum hominum omnia creati.) Creari dixit pro parari, Græcis $\alpha\lambda\lambda\alpha\lambda\alpha\iota\varsigma$.
 12 Ipsi inter se, alij alijs prodesse possint.) Quod Græci dicunt $\alpha\lambda\lambda\alpha\lambda\alpha\iota\varsigma$, hic uertit alij alijs.
 13 Tam est in uitio, quàm si parentes.) Vulgatum est. In culpa, in crimine, in causa, in mora esse. Inusitatus autem in uitio esse, pro eo quod est peccare.
 14 Expetunt autem diuitias.) Expetimus res egregias, aut ut egregias. Appetimus ad que ferimur affectu magis quàm iudicio.
 15 Cum hoste pactæ induciæ.) Ut homo pactus dicitur cui promissum est aliquid. Ita res pacta dicitur quæ pacto promissa est.
 16 Nationes bello deuictas in fidē cepissem.) Dedit me tuę fidei. Do me in fidē tuam, & capio te in fidem.
 17 Cum de captiuis commutandis Romā missus esset.) Noue dixit: Missus est de hac re, pro eo quod erat, missus est, ut ageret de captiuis commutandis.
 18 Sed cum de his, in quibus nō præclare agitur, sed sunt simulachra uirtutis.) Cōñcio sic legendū: Sed his quibuscūq; præclare agitur, si insunt simulachra uirtutis.
 19 Ut em̄ ab illa discedat infinitate.) Infinitas pro immensitas, uox est non admodum frequens.
 20 Interius etiam est.) Pro coniunctius, siue magis affine.
 21 Post consobrinorum, sobrinorumq;.) Videtur appellare patrueles consobrinos, sobrinos, duarū sororum filios.
 22 Sed omnes omnium charitates.) Rarum est charitates numero multitudinis.
 23 Quo est detestabilior istorum immanitas.) Pro eoq; est detestabilior.
 24 Principes sint patria & parentes.) Principes dixit primi loci, quemadmodū & principem uitæ diem dicimus.
 25 Quocirca nemo.) Quocirca pro quamobrē, siue adcirco: Id annotaui, quod multi uident hoc uerbi, ceu patrum

rum Latinum. Vritur hac uoce & inferius aliquāto.

26 In hac elatione & magnitudine animi.) Elatio dicitur etiam in bonam partem.

27 Existuntque in Republica.) Existunt, pro oriuntur iam & ante dixit.

28 Largitores & factiosi.) Ut largitio in malum sonat, ita largitor, hoc sane loco: Et tamen largior inusitata uox est.

29 Quod maxime natura sequitur.) Sequi dicitur, qui experit: assequi, qui obtinet.

30 Qui errore imperitiae multitudinis pedit.) Pendet hinc, & pendet ex hac re Horatius dixit: De te peditis etiam si nonnulli codices habent de errore.

31 Hic in magnis uiris non est habendus.) Pro in numero magnorum, Graeco more, ne quis hoc reprehendat a se libi lectum.

32 Non est autem consentaneum.) Pro eo quod est, non est probabile: Siue pugnat, neque cohaeret, & cetera.

33 Parum enim sunt foris arma.) Parum dixit pro non satis sunt, siue non sufficient. In nonnullis, pro parum scriptum erat parua. Vide num recte legatur, parui.

34 Et hereditas huius gloriae.) Hereditas hominis dicitur qui succedit, & rei dicitur hereditas, in cuius possessionem succedit. Ut hereditas regni dei.

35 Haec sunt opera magni animi.) Quod Graeci ἔργα hic uertit opera. Nos frequenter dicimus facta quae opera.

36 Periculosa & callida consilia.) Ut & Graeci, facinus audax ἐπικύον ἔργον uocant.

37 Nunquam omnino periculi fuga committendum.) Committere pro facere, sed in malam partem.

38 In discrimen uocatur.) Qui ueniunt in periculum.

39 De gloria uocant in discrimen, qui gloriae causa periclitantur, quod ut noue dictum annotare uisum est.

40 Vnum ut utilitatem.) Ex Graeco more dixit, neque tamen non Latine, quamque usitatius est, alterum & alterum.

41 Honorumque contentio.) Noue dixit, contentionem honorum, contentionem susceptam honorum gratia. Nam honores uocat magistratus.

42 Similiter eos facere.) Noue similiter aduerbio

sub

subdidit, ut si nautæ inter se certarent, perinde atque ustitatus est.

43 Ad uoluntatem nostram fluentibus.) Πόρταρ; Et hoc à Græcis sumptum. Sumpta metaphora ab æstu maris, aut fluminis uentisq;. In nonnullis reperi scriptum ad uoluptatem. Sed mendose, ni fallor, etiam Græci dicunt πρὸς ἡσυχίαν.

44 Nec adulari nos sinamus.) Videtur passiuè dixisse adulari pro adulatione deliniri.

45 Cum antegressa est honestas.) Id est, cum præcessit. Noue dixit Cicero, quod fortasse Græcus diceret προήκτα; seu προήγῃ.

46 Etiam uitiosis quid conueniat.) Vitiosos dicit improbos. Secus q̄ mācipium, equum aut donum uitio sum dicimus: Ne hoc quidem admodum frequens.

47 Ajax quo animo traditur.) Hanc sermonis formam satis annotauit Valla.

48 Quatenus sermo delectationem habeat.) Quatenus pro in quantum, & quemadmodum.

49 In domum multiplicatam.) Multiplicatam dixit pro auctam: Nam proximarum ædiū solum fuit, ædibus adiunxerat Scaurus.

50 Et ut in cæteris est habenda ratio, nō sua solum, sed aliorum.) Opinor pro sua, legendum sui. Et ratio reciproci pronominis seruabitur, si subaudias habenda homini.

51 Aliter domus ampla dedecori domino sæpe fit.) Planè aliter usurpauit pro alioqui.

52 Ne extra modū prodeas.) Id est, ne modū excedas.

53 Inhumanus uideatur inscitia temporis.) Frequētius inscitia dicitur eius, qui insciens est. Hic noue ad rem refertur, pro ignorance.

54 Animaduersores uitiorum.) Qui obseruant uitia. Noue dixit.

55 Cum omnis honestas manet à partib⁹ quatuor.) Manet dixit, pro proficiscatur, pro quo Horatius dixit, defluat: Multaq; merces, unde potest tibi defluat æquo Ab Ioue.

56 Consociatio hominum.) Pro coniunctione.

MAR.